



# واجب فعلی مورد تشکک

بیانات امام خامنه ای در رابطه با امر به معروف و نهی از منکر



إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ لَيُبْغِضُ الْمُؤْمِنَ الضَّعِيفَ الَّذِي لَا دِينَ لَهُ فَفَقِيلَ  
وَمَا الْمُؤْمِنُ الضَّعِيفُ الَّذِي لَا دِينَ لَهُ قَالَ الَّذِي لَا يَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ.

رسول الله فرمودند:

همانا خداوند دشمن دارد آن مؤمنی را که ضعیف و بی دین است، عرض شد: مؤمن ضعیف و بی دین کیست؟  
فرمود: کسی که نهی از منکر و جلوگیری از کارهای زشت نمی کند.

کتاب

# واجب فراموش شده

اهدنا الصراط المستقیم .....

نام کتاب: واجب فراموش شده

نوبت چاپ: مقدماتی

سال انتشار: تابستان ۱۳۹۱

قیمت: ۱۰۰۰ تومان

شماره پیامک: ۰۹۱۹۷۲۳۱۱۶۱

شماره تماس: ۰۹۱۹۱۲۳۴۳۵۱

Web: [ehya.blog.ir](http://ehya.blog.ir)

Email: [ehya.blog@gmail.com](mailto:ehya.blog@gmail.com)

چاپ و انتشار این جزوه جایز می باشد.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ



## فهرست مطالب

۸	فصل اول: ضرورت امر به معروف و عواقب ترک آن
۹	فَرِيضَةٌ، بِهَا تُقَامُ الْفَرَائِضُ
۹	شرط قوام حاکمیت اختیار
۹	فلسفه ی قیام حسین بن علی (علیه السلام)
۱۰	چرا دشمن تا امروز نتوانسته است مویی از سر این ملت کم کند؟
۱۱	تنها دریچه‌ی امید
۱۱	هیچ چیز دیگر نمی‌تواند مقابل انحرافات دنیای امروز بایستد
۱۲	مدینه مرکز معروف‌ترین رقاصان
۱۲	عاقبت ترک امر به معروف و نهی از منکر
۱۳	راه رسیدن به جامعه‌ی کاملاً اسلامی
۱۴	فصل دوم: وجوب
۱۵	واجب فراموش شده
۱۵	معنای امر به معروف و نهی از منکر
۱۵	مسئولیت انقلابی
۱۵	گفتن به زبان بر همه واجب است
۱۶	واجب حتمی آحاد مردم و مسئولان
۱۶	پرهیجان‌ترین خطاب
۱۶	بر همه واجب است، مافوق و یا زیر دست
۱۶	یکی از محورهای اصلی توصیه‌های امیر المومنین
۱۷	ندای خرد
۱۷	باید بروید یاد بگیرید
۱۷	عدم دل بستگی به دنیا مقدمه دفاع از فضیلت‌ها
۱۸	فصل سوم: اثر
۱۹	احتمال تأثیر همه جا قطعی است

۱۹	واقعاً معجزه می کند.....
۱۹	انزوای گناه.....
۲۰	امر و نهی ارزشمند تر.....
۲۰	کمک به محدود کردن بدی و شرّ.....
۲۰	نگذاریم «منکر» «معروف» و «معروف» «منکر» شود.....
۲۱	اولین فایده.....
۲۱	گناه همیشه گناه بماند.....
۲۱	لبیگ گویان دعوت به امر به معروف.....
۲۱	نظام همیشه جوان.....
۲۲	حکومت صالحان.....
۲۲	نمی گویند، خیال می کنید نمی شود.....
<b>۲۳</b>	<b>فصل چهارم: شناخت معروف و منکر.....</b>
۲۴	باید معروف و منکر را بشناسید.....
۲۴	لزوم یادگیری احکام.....
۲۴	گناهکار، فقط بدحجاب نیست.....
۲۴	منکرات در خانواده.....
۲۵	منکرات جامعه.....
۲۵	بالاترین تخلف.....
۲۵	منکرات این هاست.....
<b>۲۶</b>	<b>فصل پنجم: شیوه ی صحیح و موثر.....</b>
۲۷	فراخواندن به راه خدا با حکمت.....
۲۷	امر و نهی صادقانه.....
۲۸	با رفق و مدارا.....
۲۸	سلاح زبان.....
۲۸	لازم نیست سخنرانی بکنید.....
۲۹	نهی از منکر زبانی، عامل اصلاح جامعه.....

- ۲۹ ..... نهی از منکر رودر بایستی بر نمی دارد
- ۳۰ ..... تکرار شکننده است
- ۳۰ ..... بهترین شیوهی برخورد با منکرات چیست؟
- ۳۰ ..... مؤثرتر از مشت پولادین حکومتها
- ۳۱ ..... بارها گفته شود
- ۳۱ ..... خواهش ممنوع
- ۳۱ ..... غیر از تمنا کردن است

## فصل ششم: وظیفه ی مردم ..... ۳۲

- ۳۳ ..... گفتن به زبان بر همه واجب است
- ۳۳ ..... نهی از منکر زبانی جایز و واجب و وظیفه همه مردم در همه شرایط
- ۳۳ ..... همه جا، جای نهی از منکر است
- ۳۴ ..... خود مردم باید وارد شوند، خود مردم باید نهی کنند
- ۳۴ ..... منتظر نباشید که دستگاهها بیایند و کاری بکنند
- ۳۴ ..... پس مسئولین کجایند که بیایند فساد را از بین ببرند؟!
- ۳۵ ..... مهم ترین وظیفه
- ۳۵ ..... بسیجی باید در وسط میدان باشد
- ۳۶ ..... چه وقت ممکن است آحاد یک ملت امر به معروف و ناهی از منکر باشند؟
- ۳۶ ..... حضور برجسته
- ۳۶ ..... جایگاه قشرهای مختلف در امر به معروف و نهی از منکر
- ۳۷ ..... وظیفه زنان
- ۳۷ ..... مفاهیم و تعالیم اسلامی را در فضای محیط کار، احیا کنید
- ۳۷ ..... با عواملی که محیط را از شکل اسلامی خارج می کنند، مقابله کنید
- ۳۸ ..... رفتار زن و مرد و پوشش زنان در داخل ادارات
- ۳۸ ..... خودسازی لازمه مقابله با دشمن
- ۳۹ ..... دو تا فحش هم به خاطر خدا بخورید
- ۳۹ ..... چرا از گفتن ابا می کنید

۳۹ ..... ضعف نفس، خجالت و ترس.....

۳۹ ..... مهمترین حوزه.....

۴۰ ..... ظالمان عالم از چنین خصوصیتی نگرانند.....

۴۰ ..... فراموش نکنید.....

### فصل هفتم: وظیفه ی مسئولین ..... ۴۱

۴۲ ..... نظام اسلامی پشتیبان ناهی از منکر.....

۴۲ ..... مامورین رسمی باید از امر و ناهی شرعی دفاع کنند.....

۴۳ ..... پشتیبانی از ناهی از منکر.....

۴۳ ..... وظیفه ی مسئولین.....

۴۳ ..... مبادا کسانی باشند که راه را جلو امر به معروف و ناهی از منکر سد کنند!.....

### فصل هشتم: هوشیار باشید ..... ۴۴

۴۵ ..... جوامع جوان، مراکز هدف دشمن.....

۴۵ ..... وَاعِظْ مِنْ نَفْسِهِ ...

۴۵ ..... وظیفه ی اول، حفظ نظام است.....

۴۶ ..... جوان حزب الهی باید باهوش باشد.....

۴۶ ..... دایره امر به معروف و نهی از منکر.....

۴۶ ..... مواظب باشید کسانی از این واجب الهی، سوءاستفاده نکنند.....

۴۷ ..... امر به معروف، خوب است اما.....

۴۷ ..... امر به معروف و نهی از منکر در همه زمینه ها.....

۴۸ ..... گناه نابخشودنی.....

۴۸ ..... ناسپاسی.....

### فصل نهم: احکام واستفتائات ..... ۴۹

۵۰ ..... شرایط امر به معروف و نهی از منکر.....

۵۰ ..... ۱. علم به معروف و منکر.....

۵۰ ..... ۲. احتمال تأثیر.....

۳ . اصرار بر گناه.....	۵۱
۴ . نداشتن مفسده.....	۵۱
مراحل و مراتب امر به معروف و نهی از منکر.....	۵۱
۱ . امر و نهی قلبی.....	۵۲
۲ . امر و نهی لسانی.....	۵۲
۳ . امر و نهی عملی.....	۵۲
نهی از منکر در دانشگاه.....	۵۳
نظر به نامحرم.....	۵۳
نهی از منکر متوقف بر نگاه با ریه به زن نامحرم نیست.....	۵۳
وظیفه جوانان مؤمن.....	۵۳
آبروی شخصی که منکر را انجام داده.....	۵۴
مجرد بودن امر به معروف و ناهی از منکر.....	۵۴
اگر نهی از منکر موجب بد بینی به دین شود؟.....	۵۴
تراشیدن ریش.....	۵۴
کروات.....	۵۴
بدحجابی فقط بیرون بودن موهاست یا مانتوهای تنگ و .... هم مصداق بدحجابی است؟.....	۵۵
موسیقی در ماشین.....	۵۵
اقوام و آشنایان معصیت کار.....	۵۵
طلا و لباس مردان.....	۵۵
ماهواره.....	۵۵
منابع.....	۵۶



## فصل اول

# ضرورت

ضرورت امر به معروف و عواقب ترک آن

همان مدینه‌ای که اولین پایگاه تشکیل حکومت اسلامی بود، بعد از اندک مدتی به مرکز بهترین موسیقی‌دانان و آوازخوانان و معروف‌ترین رقاصان تبدیل شد؛ تا جایی که وقتی در دربار شام می‌خواستند بهترین مغنیان را خبر کنند، از مدینه آوازه خوان و نوازنده می‌آوردند!





## فَرِيضَةٌ، بِهَا تُقَامُ الْفَرَائِضُ ...

تمامی آحاد ملت مسلمان، در حفظ و حراست از احکام نورانی آن (اسلام) و سعی در گسترش و تعمیق آن (اسلام) در جامعه، دارای وظیفه‌ای بزرگند. **امر به معروف و نهی از منکر** که یکی از ارکان اساسی اسلام و ضامن برپاداشتن همه‌ی فرایض اسلامی است، باید در جامعه‌ی ما احیا شود و هر فردی از آحاد مردم، خود را در گسترش نیکی و صلاح و برچیده شدن زشتی و گمراهی و فساد، مسئول احساس کند.<sup>۱</sup>

### شرط قوام حاکمیت اخیار

امروز فقط جنگ نظامی نیست؛ اما همه تهاجم‌های دیگر، با شدت کم سابقه‌ای وجود دارد. در مقابل این تهاجم، این جامعه اسلامی، باید زنده، هوشیار، آسیب‌ناپذیر، پرامید، آماده مقاومت، آماده ضربه زدن و به صورت یک موجود زنده مقاوم بماند و مقاومت کند. این، چگونه ممکن است؟ این است که بنده موضوع امر به معروف و نهی از منکر را مطرح کردم. موضوع امر به معروف که موضوع جدیدی نیست. این، تکلیف همیشگی مسلمانان است. **جامعه اسلامی، با انجام این تکلیف زنده می‌ماند.** قوام حکومت اسلامی، با امر به معروف و نهی از منکر است، که فرمود: **اگر این کار نشود، آن وقت «لِيُسَلِّطَنَّ اللَّهُ عَلَيْكُمْ شِرَارَكُمْ فَيَدْعُوا خِيَارَكُمْ فَلَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ»**. "قوام حکومت اسلامی و بقای حاکمیت اخیار، به این است که در جامعه امر به معروف و نهی از منکر باشد."<sup>۲</sup>

### فلسفه‌ی قیام حسین بن علی (علیه السلام)

حسین بن علی علیه‌السلام، در خود فهماند که برای دنیای اسلام در چنین شرایطی، مبارزه با اصل قدرت طاغوتی و اقدام برای نجات انسانها از سلطه شیطانی و اهریمنی این قدرت، واجب‌ترین کارهاست. بدیهی است که حسین بن علی علیه‌السلام، اگر در مدینه می‌ماند و احکام الهی را در میان مردم تبلیغ و معارف اهل بیت را بیان می‌کرد، عده‌ای را پرورش می‌داد. اما وقتی برای انجام کاری به سمت عراق حرکت می‌کرد، از همه این کارها بازمی‌ماند: نماز مردم را نمی‌توانست به آن‌ها تعلیم دهد؛ احادیث پیغمبر را نمی‌توانست به مردم بگوید؛ حوزه درس و بیان معارف او تعطیل می‌شد و از کمک به ایتم و مستمندان و فقرایی

که در مدینه بودند، می ماند. این ها هر کدام وظیفه ای بود که آن حضرت انجام می داد. اما همه این وظایف را، فدای وظیفه مهم تر کرد. حتی آن چنان که در زبان همه مبلّغین و گویندگان هست، زمان حجّ بیت الله و در هنگامی که مردم برای حج می رفتند، این، فدای آن تکلیف بالاتر شد.

**آن تکلیف چیست؟ همان طور که فرمود، مبارزه با دستگاهی که منشأ فساد بود: «اریدُ ان اَمَرَ بِالْمَعْرُوفِ وَ اَنْهَى عَنِ الْمُنْكَرِ وَ اسیرَ بِسیرةِ جَدّی»** یا آن چنان که در خطبه دیگری در بین راه فرمود: «ایها الناس! ان رسول الله، صَلَّى الله عليه و آله، قال مَنْ رَأَى سُلْطَانًا جَائِرًا مُسْتَحِلًّا لِحُرْمِ اللَّهِ، نَاكِثًا لِعَهْدِ اللَّهِ [تا آخر] فَلَمْ يُغَيِّرْ عَلَيْهِ بِفِعْلٍ وَ لَا قَوْلٍ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ اَنْ يُدْخِلَهُ مَدْخَلَهُ» یعنی اغاره یا تغییر، نسبت به سلطان ظلم و جور؛ قدرتی که فساد می پراکند و دستگاهی که انسانها را به سمت نابودی و فنای مادی و معنوی می کشاند. این، دلیل حرکت حسین بن علی علیه السلام است که البته این را، مصداق امر به معروف و نهی از منکر هم دانسته اند؛ که در باب گرایش به تکلیف امر به معروف و نهی از منکر، به این نکات هم باید توجه شود. لذاست که برای تکلیف اهم، حرکت می کند و تکالیف دیگر را و لو مهم فدای این تکلیف اهم می کند. تشخیص می دهد که امروز، کار واجب چیست؟ هر زمانی، یک حرکت برای جامعه اسلامی متعیّن است.<sup>۳</sup>

### چرا دشمن تا امروز نتوانسته است مویی از سر این ملت کم کند؟

ما دشمن زیاد داریم. چرا دشمن تا امروز نتوانسته است مویی از سر این ملت کم کند و به این کشور ضربه بزند؟ بحمد الله ایران اسلامی، با قدرت و صلابت کامل، در مقابل همه شان ایستاد و ایستاده است. چرا؟ ایران که همان ایران صد و پنجاه سال قبل است! این، به خاطر احساس وظیفه ی شما، به خاطر همین حضور شما، به خاطر همین روحیه ی حزب اللهی شما و به خاطر این است که زن و مرد مسلمان، تا همه جا حاضرند از ایمان و اسلام و انقلابشان دفاع کنند. این هاست که این کشور را حفظ کرده است. مگر طور دیگری می شود این کشور را، با این همه دشمن و بدخواه که چشم طمع به منابع زیرزمینی و بازارهای آن

دوخته‌اند، حفظ کرد؟! مگر می‌شود در مقابل آن‌ها، بدون این روحیه مقاومت کرد؟! این‌گونه است که کشور حفظ می‌شود؛ با امر به معروف و نهی از منکر.<sup>۴</sup>

## تنها دریچه‌ی امید

تنها دریچه‌ی امیدی هم که برای ملت‌های مسلمان باقی مانده، جمهوری اسلامی است؛ آیا ما این دریچه را ببندیم و امید ملت‌ها را کور کنیم؟ آیا ما هم سکوت کنیم؟ آیا ما هم در مقابل فشار قلدرمآبانه‌ی قدرتهای بزرگ تسلیم بشویم؟ آیا حکم خدا این است؟ آیا خدا به این راضی است؟ آیا سنت جهاد در مقابل ظلم، و امر به معروف و نهی از منکر در اسلام، اجازه‌ی چنین فکری را به ما می‌دهد؟ حاشا و کلاً. اینجا پرچم مبارزه‌ی با ظلم را حفظ خواهد کرد. ما در مقابل هر قدرت سلطه‌طلب و ستمگری که در برابر ملت‌ها به سرنیزه‌ی خود تکیه می‌کند، می‌ایستیم؛ هر کس می‌خواهد باشد. امریکا که هیچ؛ اگر قدرت و دولتی قدرت‌مندتر از امریکا هم باشد، در مقابلش می‌ایستیم.<sup>۵</sup>

## هیچ چیز دیگری نمی‌تواند مقابل انحرافات دنیای امروز بایستد

شما می‌توانید در مقابل قدرتهای متکی به زور قد برافرازید؛ مشروط به اینکه با همه‌ی وجود، پای احکام نجات‌بخش اسلام و تبعیت از احکام قرآنی بایستید و بی‌هیچ رودربایستی و بی‌هیچ ملاحظه از کسی، در این راه و صراط مستقیم حرکت کنید. آن وقت است که خوب می‌توانید ایستادگی کنید ..... حتی با شعارهای شما هم دشمنند. آن‌ها شعار امر به معروف و نهی از منکر را تمسخر می‌کنند؛ شعار حزب‌اللهی‌گری را تمسخر می‌کنند و شما را متهم می‌نمایند. اما حقیقت این است که همان امر به معروف و نهی از منکر و همان حرکت حزب‌اللهی و همان پایبندی به اصول است که می‌تواند در مقابل انحرافها و خطاهای فاحش دنیای امروز بایستد. هیچ چیز دیگری نمی‌تواند. ملت‌ها هم این را می‌خواهند.<sup>۶</sup>

## مدینه مرکز معروفترین رقاصان

اینکه ما روی مسأله‌ی فساد و فحشا و مبارزه و نهی از منکر و این چیزها تکیه می‌کنیم، یک علت عمده‌اش این است که جامعه را تخدیر می‌کند. همان مدینه‌ای که اولین پایگاه تشکیل حکومت اسلامی بود، بعد از اندک مدتی به مرکز بهترین موسیقی‌دانان و آوازخوانان و معروفترین رقاصان تبدیل شد؛ تا جایی که وقتی در دربار شام می‌خواستند بهترین مغنیان را خبر کنند، از مدینه آوازه خوان و نوازنده می‌آوردند!

این جسارت، پس از صد یا دویست سال بعد انجام نگرفت؛ بلکه در همان حول و حوش شهادت جگر گوشه‌ی فاطمه‌ی زهرا سلام‌الله‌علیها و نور چشم پیامبر و حتی قبل از آن، در زمان معاویه اتفاق افتاد! بنابراین، مدینه مرکز فساد و فحشا شد و آقازاده‌ها و بزرگ‌زاده‌ها و حتی بعضی از جوانان وابسته به بیت بنی هاشم نیز، دچار فساد و فحشا شدند! بزرگان حکومت فاسد هم می‌دانستند چه کار بکنند و انگشت روی چه چیزی بگذارند و چه چیزی را ترویج کنند. این بلیه، مخصوص مدینه هم نبود؛ جاهای دیگر هم به این‌گونه فسادها مبتلا شدند. . . . (یکی از مسائلی که عامل اصلی چنین قضیه‌ای شد، این بود که رواج دنیاطلبی و فساد و فحشا، غیرت دینی و حساسیت مسئولیت‌ایمانی را گرفت.)

تمسک به دین و تقوا و معنویت و اهمیت پرهیزکاری و پاک‌دامنی، اینجا معلوم می‌شود. اینکه ما مکرر در مکرر، به بهترین جوانان این روزگار که شما باشید، این همه سفارش و تأکید می‌کنیم که مواظب سیل گنداب فساد باشید، به همین خاطر است. . . . در کجا چنین جوانانی را سراغ داریم؟ نظیر این‌ها را خیلی کم داریم و در هیچ جای دنیا تعدادشان به این کثرت نیست. بنابراین، باید مواظب موج فساد بود.<sup>۷</sup>

## عاقبت ترک امر به معروف و نهی از منکر

وقتی در جامعه گناه منتشر شود و مردم با گناه خو بگیرند، کار کسی که در رأس جامعه قرار دارد و می‌خواهد مردم را به خیر و صلاح و معروف و نیکی سوق دهد، با مشکل مواجه خواهد شد؛ یعنی نخواهد توانست، یا به آسانی نخواهد توانست و مجبور است با صرف هزینه‌ی فراوان این کار را انجام دهد. یکی از موجبات ناکامی

تلاشهای امیر مؤمنان با آن قدرت و عظمت در ادامه‌ی این راه، که بالاخره هم به شهادت آن بزرگوار منجر شد، همین بود. روایتی که می‌خوانم، روایت تکان‌دهنده و عجیبی است. می‌فرماید: «لتأمرنّ بالمعروف و لتنهون عن المنکر او لیسلمنّ الله علیکم شرارکم فیدعو خیارکم فلا یستجاب لهم»؛ باید امر به معروف و نهی از منکر را میان خودتان اقامه کنید، رواج دهید و نسبت به آن پایبند باشید. اگر نکردید، خدا اشرار و فاسدها و وابسته‌ها را بر شما مسلط می‌کند؛ یعنی زمام امور سیاست کشور به مرور به دست امثال حجاج بن یوسف خواهد افتاد! همان کوفه‌ای که امیر المؤمنین در رأس آن قرار داشت و در آنجا امر و نهی می‌کرد و در مسجدش خطبه می‌خواند، به خاطر ترک امر به معروف و نهی از منکر، به مرور به جایی رسید که حجاج بن یوسف ثقفی آمد و در همان مسجد ایستاد و خطبه خواند و به خیال خود مردم را موعظه کرد! حجاج چه کسی بود؟ حجاج کسی بود که خون یک انسان در نظر او، با خون یک گنجشک هیچ تفاوتی نداشت! به همان راحتی که یک حیوان و یک حشره را بکشند، حجاج یک انسان را می‌کشت. یک‌بار حجاج دستور داد و گفت همه‌ی مردم کوفه باید بیایند و شهادت بدهند که کافرند و از کفر خودشان توبه کنند؛ هرکس بگوید نه، گردنش زده می‌شود! با ترک امر به معروف و نهی از منکر، مردم این‌گونه دچار ظلمهای عجیب و غریب و استثنایی و غیر قابل توصیف و تشریح شدند. وقتی که امر به معروف و نهی از منکر نشود و در جامعه خلاف‌کاری، دزدی، تقلب و خیانت رایج گردد و بتدریج جزو فرهنگ جامعه شود، زمینه برای روی کار آمدن آدم‌های ناباب فراهم خواهد شد.<sup>۸</sup>

### راه رسیدن به جامعه‌ی کاملاً اسلامی

ما هنوز تا یک جامعه‌ی کاملاً اسلامی که نیک‌بختی دنیا و آخرت مردم را به‌طور کامل تأمین کند و تباهی و کج‌روی و ظلم و انحطاط را ریشه‌کن سازد، فاصله‌ی زیادی داریم. این فاصله، باید با همت مردم و تلاش مسئولان طی شود و پیمودن آن، با همگانی شدن امر به معروف و نهی از منکر آسان گردد.<sup>۹</sup>

## فصل دوم

# وجوب

وجوب امر به معروف و نهی از منکر

من می‌خواهم این واجب فراموش‌شده‌ی اسلام را به یاد شما و ملت ایران بیاورم: امر به معروف و نهی از منکر. همه‌ی آحاد مردم باید وظیفه‌ی امر کردن به کار خوب و نهی کردن از کار بد را برای خود قائل باشند. این، تضمین‌کننده‌ی حیات طیبه در نظام اسلامی خواهد بود. عمل کنیم تا آثارش را ببینیم.



## واجب فراموش شده

ما باید خود را به سرچشمه‌ی اسلام برسانیم تا زندگی به تمامی شیرین شود. قرآن کریم می‌فرماید: «الذین ان مکناهم فی الارض اقاموا الصلّاء و اتوا الزکاة و امروا بالمعروف و نهوا عن المنکر» **من می‌خواهم این واجب فراموش شده‌ی اسلام را به یاد شما و ملت ایران بیاورم:** امر به معروف و نهی از منکر. همه‌ی آحاد مردم باید وظیفه‌ی امر کردن به کار خوب و نهی کردن از کار بد را برای خود قائل باشند. این، تضمین‌کننده‌ی حیات طیبه در نظام اسلامی خواهد بود. عمل کنیم تا آثارش را ببینیم.<sup>۱۰</sup>

### معنای امر به معروف و نهی از منکر

البته ما باید تأسّف بخوریم از اینکه معنای امر به معروف و نهی از منکر درست تشریح نمی‌شود. امر به معروف، یعنی دیگران را به کارهای نیک امر کردن. نهی از منکر، یعنی دیگران را از کارهای بد نهی کردن. امر و نهی، فقط زبان و گفتن است. البته یک مرحله‌ی قبل از زبان هم دارد که مرحله‌ی قلب است و اگر آن مرحله باشد، امر به معروف زبانی، کامل خواهد شد.<sup>۱۱</sup>

### مسئولیت انقلابی

چندی پیش گفتم: «همه امر به معروف و نهی از منکر کنند». الآن هم عرض می‌کنم: نهی از منکر کنید. این، واجب است. این، مسئولیت شرعی شماست. امروز مسئولیت انقلابی و سیاسی شما هم هست.<sup>۱۲</sup>

### گفتن به زبان بر همه واجب است

امر به معروف، یک مرحله‌ی گفتن و یک مرحله‌ی عمل دارد. مرحله‌ی عمل، یعنی اقدام با دست و با زور. این مرحله، امروز به عهده‌ی حکومت است و باید با اجازه‌ی حکومت انجام بگیرد و لا غیر. اما گفتن با زبان، بر همه واجب است و همه باید آن را بدون ملاحظه انجام بدهند.<sup>۱۳</sup>

## واجب حتمی آحاد مردم و مسئولان

یک نکته را هم می‌خواهم یادآوری کنم و آن نظام امر به معروف و نهی از منکر است. امر به معروف و نهی از منکر واجب حتمی همه است؛ فقط من و شما به عنوان مسئولان کشور وظیفه‌مان در باب امر به معروف و نهی از منکر سنگین‌تر است.<sup>۱۴</sup>

## پرهیجان‌ترین خطاب

بخش دیگری که باز آن را مختصر عرض می‌کنم که مربوط به عموم مردم است در درجه‌ی اول عبارت است از امر به معروف و نهی از منکر در مسائل اجتماعی. البته در مسائل فردی، تقوا بسیار زیاد مورد توصیه‌ی امیر المؤمنین است؛ اما در زمینه‌ی مسائل اجتماعی شاید هیچ خطابی به مردم شدیدتر، غلیظتر، زنده‌تر و پرهیجان‌تر از خطاب امر به معروف و نهی از منکر نیست. امر به معروف و نهی از منکر، یک وظیفه‌ی عمومی است.<sup>۱۵</sup>

## بر همه واجب است، مافوق و یازیر دست

یک وقت دو نفر تاجر و کاسبند و باهم همکاری و رفاقت می‌کنند، آن یک حکم دارد؛ یک وقت است که آن کسی که مسئول دولتی است و قدرت و اجازه و امضاء در دست اوست، با یک نفر رابطه‌ی ویژه برقرار می‌کند؛ این آن چیزی است که ممنوع و گناه و حرام است و نهی از آن بر همه‌ی کسانی که این چیزها را فهمیده‌اند در خود آن اداره، در خود آن بخش، بر ما فوق او، بر زیر دست او واجب است؛ تا فضا برای کسی که اهل سوءاستفاده است، تنگ شود.<sup>۱۶</sup>

## یکی از محورهای اصلی توصیه‌های امیرالمؤمنین

هر کسی به هر طریقی که می‌تواند؛ یک مسئول یک طور می‌تواند، یک مشتری ناوایی یک طور می‌تواند، یک کارگر ناوایی طور دیگر می‌تواند. طبق بعضی از آمارهایی که به ما دادند، مقدار ضایعات نان ما برابر است با مقدار گندمی که از خارج وارد کشور می‌کنیم! آیا این جای تأسف نیست؟! همه‌ی این‌ها منکرات است و نهی از آن‌ها لازم است. طبق نهج البلاغه، امیر المؤمنین نهی از این‌ها را یکی از محورهای اصلی توصیه‌های خود قرار داده است. در باب مسئولان، آن طور مشی کردن و عمل کردن و دستور دادن و قاعده



معین کردن؛ در باب عموم مردم هم آن‌ها را وادار کردن به حضور، به فعالیت و به احساس مسئولیت در مسائل اجتماعی، با همین امر به معروف و نهی از منکر.<sup>۱۷</sup>

## ندای خرد

هرچند فریضه‌ی امر به معروف و نهی از منکر یکی از بزرگترین واجبات اسلامی است و توصیه به آن در قرآن و گفتارهای پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله و سلم) و امیر مؤمنان و دیگر امامان: دارای لحنی کم‌نظیر و تکان‌دهنده است، ولی اگر کسی از این همه چشم‌پوشی کند و تنها به ندای خرد انسانی گوش بسپرد، باز هم بی‌شک این عمل سازنده را فریضه و تکلیف خواهد شمرد. به نیکی خواندن و از بدی برحذر داشتن را کدام خرد سالم، ستایش نمی‌کند؟ و کدام انسان خیرخواه و حسّاس، از آن روی می‌گرداند؟<sup>۱۸</sup>

## باید بروید یاد بگیرید

مسأله‌ی امر به معروف و نهی از منکر، مثل مسأله‌ی نماز است. یاد گرفتنی است. باید بروید یاد بگیرید. مسئله دارد که کجا و چگونه باید امر به معروف و نهی از منکر کرد؟<sup>۱۹</sup>

## عدم دل بستگی به دنیا مقدمه دفاع از فضیلت‌ها

دشمن از راه اشاعه‌ی فرهنگ غلط فرهنگ فساد و فحشا سعی می‌کند جوانهای ما را از ما بگیرد. کاری که دشمن از لحاظ فرهنگی می‌کند، یک ؛ تهاجم فرهنگی ؛ بلکه باید گفت یک «شیخون فرهنگی» یک «غارت فرهنگی» و یک «قتل عام فرهنگی» است. امروز دشمن این کار را با ما می‌کند. چه کسی می‌تواند از این فضیلتها دفاع کند؟ آن جوان مؤمنی که دل به دنیا نبسته، دل به منافع شخصی نبسته و می‌تواند بایستد و از فضیلتها دفاع کند. کسی که خودش آلوده و گرفتار است که نمی‌تواند از فضیلتها دفاع کند! این جوان بااخلاص می‌تواند دفاع کند. این جوان، از انقلاب، از اسلام، از فضایل و ارزشهای اسلامی می‌تواند دفاع کند. لذا، چندی پیش گفتم: «همه امر به معروف و نهی از منکر کنند.» الآن هم عرض می‌کنم: نهی از منکر کنید. این، واجب است. این، مسئولیت شرعی شماست. امروز مسئولیت انقلابی و سیاسی شما هم هست.<sup>۲۰</sup>

## فصل سوم

# اثر

**اثر امر به معروف و نهی از منکر**

بعضی گفته‌اند که باید احتمال تأثیر وجود داشته باشد.  
من می‌گویم احتمال تأثیر همه جا قطعی است؛

.....

گفتن گناه به گناهکار، گناه را در جامعه کم خواهد کرد و به ضعف و انزوا خواهد انداخت. چرا ما از این موضوع غافلیم؟ همه‌ی آحاد مردم اگر خلافتی را دیدند، به خلاف کار بگویند: این، از نظر اسلام خلاف است؛ چرا انجام می‌دهی؟ گفتن همین یک کلمه مؤثر است. اگر زبانهای گوناگون و نفسهای مختلف گناه را تذکر بدهند، گناهکار به طور غالب از گناه و تخلف دست خواهد کشید.



## احتمال تأثیر همه جا قطعی است

بعضی گفته‌اند که باید احتمال تأثیر وجود داشته باشد. من می‌گویم **احتمال تأثیر همه جا قطعی است**؛ مگر در نزد حکومت‌های قلدر، قدرتمندان و سلاطین. آن‌ها ایند که البته حرف حساب به گوششان فرو نمی‌رود و اثر نمی‌کند؛ اما برای مردم چرا. برای مردم، حرف اثر دارد. بنابراین، پاسخ من این شد که بهترین روش برای شما که از من سؤال کردید، «زبان» است.<sup>۲۱</sup>

## واقعاً معجزه می‌کند

من همین امر به معروف و نهی از منکر زبانی را - ولو به شکل خیلی راحت و آرام و بدون هیچ خشونت و دعوایی - واقعاً یکی از **معجزات اسلام** می‌دانم. مثلاً یک نفر کار خلافی می‌کند، می‌گویند آقا شما این کار را نباید می‌کردی. **این مطلب را بگو و برو**. می‌گوید او برمی‌گردد دو تا فحش به من می‌دهد. خیلی خوب؛ حالا دو تا فحش هم به شما بدهد؛ برای خاطر امر خدا تحمل کنید. اگر نفر دوم هم بگوید آقا شما باید این کار را نمی‌کردی؛ بدانید اگر دعوا هم بکند، دعوایش کمتر از آنی است که با نفر اول کرده است. نفر سوم و نفر دهم و نفر بیستم هم همین‌طور. بنابراین، اگر نهی از منکر باب شد و تا نفر بیستم رسید، شما خیال می‌کنید آن آدم دیگر آن کار را تکرار خواهد کرد؟ نهی از منکر واقعاً معجزه می‌کند. فقط هم زبانی؛ یدیش در اختیار حکومت است؛ یعنی اگر جایی باید با گناهکار به صورت یدی و مجازاتی برخورد کنند، فقط دستگاه‌هایی از حکومت هستند که مسؤول این کارند؛ مردم نباید بکنند. اما زبانی چرا؛ خیلی هم اثر دارد.<sup>۲۲</sup>

## انزوی گناه

**گفتن گناه به گناهکار** با زبان خوش و با لحن مناسب و در جایی هم با زبان تند - در مواردی که مفسده‌یی به وجود نیاید - گناه را در جامعه کم خواهد کرد و به ضعف و انزوا خواهد انداخت. چرا ما از این موضوع غافلیم؟ همه‌ی **آحاد مردم**، در محیط کسب و خانه و جمع دوستان و در محیط درس و دانشگاه و کلاً

در هر جایی که هستند، اگر خلافتی را دیدند، به خلاف کار بگویند: این، از نظر اسلام خلاف است؛ چرا انجام می‌دهی؟ گفتن همین یک کلمه مؤثر است. اگر زبانهای گوناگون و نَفَسهای مختلف گناه را تذکر بدهند، گناهکار به طور غالب از گناه و تخلف دست خواهد کشید؛ چه این تخلف، تخلف شرعی و چه تخلف از قوانین باشد.

**در سطح جهانی هم همین طور است.** حتی همین شقاوت‌مندیایی که امروز بر سیاستهای بزرگ جهانی حاکم هستند، اگر ملتها به آنها می‌گفتند و اعتراض می‌کردند، قدری از شقاوت خود می‌کاستند. امروز شما ببینید که سیاستهای قدرتمند عالم چه می‌کنند؟ ببینید قدرت امپراتوری مجهز به زر و زور امریکا، با ملتها و دولت‌ها و ارزشها و ثروتهای مردم در سراسر دنیا چه می‌کند؟<sup>۲۳</sup>

### امرونی ارزشمندتر

کار نیکی که مخاطب خود را به آن امر می‌کنیم و رفتار زشتی که وی را از آن برحذر می‌داریم، هرچه بزرگتر و تأثیر اجتماعی یا فردی آن ژرف‌تر و ماندگارتر باشد، امر به معروف و نهی از منکر ما ارزشمندتر است.<sup>۲۴</sup>

### کمک به محدود کردن بدی و شر

اگر معنای امر به معروف و نهی از منکر و حدود آن برای مردم روشن شود، معلوم خواهد شد یکی از نوترین، شیرین‌ترین، کارآمدترین و کارسازترین شیوه‌های تعامل اجتماعی، همین امر به معروف و نهی از منکر است و بعضی افراد دیگر در نمی‌آیند بگویند «آقا! این فضولی کردن است!» نه؛ این همکاری کردن است؛ این نظارت عمومی است؛ این کمک به شیوع خیر است؛ این کمک به محدود کردن بدی و شر است؛ کمک به این است که در جامعه‌ی اسلامی، گناه، همیشه گناه تلقی شود.<sup>۲۵</sup>

### نگذاریم «منکر» «معروف» و «معروف» «منکر» شود

یکی از عواملی که در جامعه از بدیها جلوگیری می‌کند، نهی از منکر و منکر ساختن منکر است. نگذاریم «منکر» «معروف» و «معروف» «منکر» شود.<sup>۲۶</sup>

## اولین فایده

بنابراین اولین فایده‌ی امر به معروف و نهی از منکر همین است که نیکی و بدی، همچنان نیکی و بدی بماند.<sup>۲۷</sup>

## گناه همیشه گناه بماند

بدترین خطرها این است که یک روز در جامعه، گناه به عنوان ثواب معرفی شود؛ کار خوب به عنوان کار بد معرفی شود و فرهنگها عوض شود. وقتی که امر به معروف و نهی از منکر در جامعه رایج شد، این موجب می‌شود که گناه در نظر مردم همیشه گناه بماند و تبدیل به ثواب و کار نیک نشود. بدترین توطئه‌ها علیه مردم این است که طوری کار کنند و حرف بزنند که کارهای خوب کارهایی که دین به آنها امر کرده است و رشد و صلاح کشور در آنهاست در نظر مردم به کارهای بد، و کارهای بد به کارهای خوب تبدیل شود. این خطر بسیار بزرگی است.<sup>۲۸</sup>

## لبیک گویان دعوت به امر به معروف

هنگامی که به این وظیفه عمل شود، به تعداد آمران و ناهیان، دعوت به خیر در میان مردم صورت می‌گیرد، و بی‌گمان لبیک‌گویان به این دعوت نیز کم نخواهند بود. این فراخوانی، بگمان زیاد بر خود داعیان نیز نشانه‌ی نیک بر جای می‌گذارد و از دو سو راه صلاح را هموار می‌سازد.<sup>۲۹</sup>

## نظام همیشه جوان

باید از شیوه‌ها و وسایل مناسب استفاده کنیم؛ اما احاد مردم هم وظیفه دارند. با چهار تا مقاله در فلان روزنامه، واجب امر به معروف نه از وجوب می‌افتد، نه ارزش تأثیرگذارش ساقط می‌شود. قوام و رشد و کمال و صلاح، وابسته‌ی به امر به معروف و نهی از منکر است. این‌هاست که نظام را همیشه جوان نگه می‌دارد. حال که نظام ما بیست و یک‌ساله و جوان است و در مقایسه‌ی با نظام فرتوت هفتاد و چندساله‌ی پیر کمونیستی در شوروی به طور طبیعی هم جوان است؛ اما اگر صد سال هم بر چنین نظامی بگذرد،

چنانچه امر به معروف باشد و شما وظیفه‌ی خودتان بدانید که اگر منکری را در هر شخصی دیدید، او را از این منکر نهی کنید، آنگاه این نظام اسلامی، همیشه تروتازه و باطراوت و شاداب می‌ماند.<sup>۳۰</sup>

## حکومت صالحان

چنین است که عمل به این وظیفه، تضمین‌کننده‌ی دوام و استحکام حکومت صالحان است، و رهاکردن و به فراموشی سپردن آن، زمینه ساز سلطه‌ی اشرار و نابکاران.<sup>۳۱</sup>

## نمی‌گویید، خیال می‌کنید نمی‌شود

(لطفاً بفرمایید آیا در زمینه فرهنگی، اقدام انقلابی را صلاح می‌دانید؟ به عبارت دیگر، در زمینه فسق و فجور، آیا برخورد فیزیکی را در مواردی که مسؤولان کوتاه آمده و به وظیفه خود عمل نمی‌کنند، صلاح می‌دانید؟)

نه. شما شرعاً به هیچ‌وجه موظف به برخورد فیزیکی با منکر نیستید؛ شما فقط موظف به گفتن هستید. شما چه کار دارید؛ حرف خود را بگویید. شما نمی‌گویید، خیال می‌کنید که اگر بگویید، نمی‌شود. امتحان کنید، بگویید؛ بارها هم بگویید. البته یک نفر بگوید، معلوم است که اثر نمی‌کند. دیگران را وادار کنید بگویند. خود گفتن، اثرش به مراتب از مشت بیشتر است؛ حتی گاهی از اخم هم اثرش بیشتر است؛ با این که اخم اثر سازنده دارد و مثل مشت نیست. به هر حال، در نهی از منکر، اگر برخورد فیزیکی لازم باشد، کار حکومت است، نه کار مردم؛<sup>۳۲</sup>

## فصل چهارم

# شناخت

### شناخت معروف و منکر

گناهکار فقط بدحجاب نیست که بعضی فقط به مسأله‌ی بدحجابی چسبیده‌اند. بالاترین تخلفها، آن تخلفها و جرایمی است که پایه‌های نظام را سست می‌کند: نومید کردن مردم، کج نشان دادن راه راست، ... و تلاش برای به فساد کشاندن نسل مؤمن امروز دست‌هایی تلاش می‌کنند تا فساد را به صورت نامحسوس به شکل‌های گروه‌کی، ترویج کنند و جوانان را به فساد بکشانند؛ پسرها را به فساد بکشانند؛ مردم را به بی‌اعتنایی بکشانند. منکرات این‌هاست.



## باید معروف و منکر را بشناسید

البته به شما بگویم عزیزان من! منکر را باید بشناسید. چیزهایی ممکن است به نظر بعضی منکر بیاید؛ در حالی که منکر نباشد. باید معروف و منکر را بشناسید. واقعاً باید بدانید این منکر است.<sup>۳۳</sup>

## لزوم یادگیری احکام

بر هر مکلفی واجب است شرایط و مراتب امر به معروف و نهی از منکر و موارد وجوب و عدم وجوب آن را یاد بگیرد تا مبدا در امر و نهی خود دچار عمل خلاف و منکر شود.<sup>۳۴</sup>

## گناهکار، فقط بدحجاب نیست

گناهکار فقط بدحجاب نیست که بعضی فقط به مسأله‌ی بدحجابی چسبیده‌اند. این، یکی از گناهان است و از خیلی از گناهان کوچک‌تر است. خلافهای فراوانی از طرف آدم‌های لاابالی در جامعه وجود دارد: **خلافهای سیاسی، خلافهای اقتصادی، خلاف در کسب و کار، خلاف در کار اداری، خلافهای فرهنگی.** این‌ها همه خلاف است. کسی غیبت می‌کند، کسی دروغ می‌گوید، کسی توطئه می‌کند، کسی مسخره می‌کند، کسی کم‌کاری می‌کند، کسی ناراضی‌تراشی می‌کند، کسی مال مردم را می‌دزدد، کسی آبروی مردم را بر باد می‌دهد. این‌ها همه منکر است.<sup>۳۵</sup>

## منکرات در خانواده

در محیط خانواده هم می‌شود نهی از منکر کرد. در بعضی از خانواده‌ها **حقوق زنان** رعایت نمی‌شود؛ در بعضی از خانواده‌ها **حقوق جوانان** رعایت نمی‌شود؛ در بعضی از خانواده‌ها، بخصوص **حقوق کودکان** رعایت نمی‌شود. این‌ها را باید به آن‌ها تذکر داد و از آن‌ها خواست. حقوق کودکان را تزییع کردن، فقط به این هم نیست که انسان به آن‌ها محبت نکند؛ نه. **سوء تربیتها، بی‌اهتمامی‌ها، نرسیدن‌ها، کمبود عواطف و از این قبیل چیزها هم ظلم به آن‌هاست.**<sup>۳۶</sup>



## منکرات جامعه

منکراتی که در سطح جامعه وجود دارد و می‌شود از آن‌ها نهی کرد و باید نهی کرد، از جمله این‌هاست: **اتلاف منابع عمومی، اتلاف منابع حیاتی، اتلاف برق، اتلاف وسایل سوخت، اتلاف مواد غذایی، اسراف در آب و اسراف در نان.** ما این همه ضایعات نان داریم؛ اصلاً این یک منکر است؛ یک منکر دینی است؛ یک منکر اقتصادی و اجتماعی است؛ نهی از این منکر هم لازم است؛<sup>۳۷</sup>

## بالاترین تخلف

تخلفها یک اندازه و یک نوع نیست. بالاترین تخلفها، آن تخلفها و جرایمی است که پایه‌های نظام را سست می‌کند: **نومید کردن مردم، نومید کردن دل‌های امیدوار، کج نشان دادن راه راست، گمراه کردن انسانهای مؤمن و بااخلاص، سوءاستفاده کردن از اوضاع و احوال گوناگون در جامعه اسلامی، کمک کردن به دشمن، مخالفت کردن با احکام اسلامی و تلاش برای به فساد کشاندن نسل مؤمن.**<sup>۳۸</sup>

## منکرات این‌هاست

امروز دست‌هایی تلاش می‌کنند تا فساد را به صورت نامحسوس نه آن طوری که شما در خیابان آن را ببینید و بفهمید و مشاهده کنید به شکل‌های گروهکی، **ترویج کنند و جوانان را به فساد بکشانند؛ پسرها را به فساد بکشانند؛ مردم را به بی‌اعتنایی بکشانند. منکرات این‌هاست؛ منکرات اخلاقی، منکرات سیاسی، منکرات اقتصادی.**<sup>۳۹</sup>

## فصل پنجم

# شیوه

شیوه‌ی صحیح و موثر امر به معروف

یک کلمه بیشتر هم نمی‌خواهد؛ لازم نیست یک سخنرانی بکنید. کسی که می‌بینید خلافتی را مرتکب می‌شود دروغ، غیبت، تهمت و ... یک کلمه‌ی آسان بیشتر نمی‌خواهد؛ بگویید این کار شما خلاف است، نکنید؛ لازم هم نیست که با خشم همراه باشد. شما بگویید، دیگران هم بگویند، گناه در جامعه خواهد خشکید.



## فراخواندن به راه خدا با حکمت

قرآن می‌فرماید: «ادع الی سبیل ربّک بالحکمۃ. (۴۲)» (حکمت، حکمت، حکمت). اندیشه‌ی مستحکم را تعبیر به حکمت می‌کنند. حکمت، که انبیا به آن ممتازند و از آن بندگان برگزیده و صالح است، همان فکر مستحکمی است که هیچ ابزار عقلانی نمی‌تواند آن را نفی کند و از بین ببرد. هیچ استدلال و تجربه‌ای هم نمی‌تواند آن را خنثی کند. شما در قرآن به آیاتی که حکمت را معین می‌کند، بنگرید، و ببینید چه چیزهایی است: «ذلک ممّا اوحی الیک ربّک من الحکمۃ. (۴۳)» چیزهایی است که اگر بشریت تا ابد هم تلاش کند، نمی‌تواند آن‌ها را رد کند. هیچ منکری، هیچ مغرضی، هیچ معاندی نمی‌تواند در ردّ آن‌ها بکوشد. حکمت یعنی مستحکم‌ترین افکار و اندیشه‌ها. اینکه حکما، حکمت را «صیورۃ الانسان عالما مضاهیا للعالم الحسی» می‌گویند، همان است. یعنی چنان افکار برجسته و مستحکم و غیر قابل خدشه‌ای در روح او - بنده‌ی برگزیده و صالح - گسترش پیدا کرده است، که خود تبدیل به یک عالم شده است و شما می‌توانید کون را وجود را، و همه‌ی گیتی را در سخن او، در اشاره‌ی او و در اقدام او مشاهده کنید.

این، حکمت است. آن وقت «ادع الی سبیل ربّک بالحکمۃ» این‌گونه مردم را به سوی خدا دعوت کنید. «و الموعظة الحسنه. (۴۴)» «و جادلهم بالتی هی احسن. (۴۵)» این هم هست. یعنی این‌ها عوامل بقاست. این‌ها هست که تفکر اسلامی تا امروز توانست بماند.<sup>۴۰</sup>

## امرونی صدقانه

وقتی که شما برای کمک به نظام اسلامی مردم را به نیکی امر می‌کنید مثلاً احسان به فقرا، صدقه، رازداری، محبت، همکاری، کارهای نیک، تواضع، حلم، صبر و می‌گویید این کارها را بکن؛ هنگامی که دل شما نسبت به این معروف، بستگی و شیفتگی داشته باشد، این امر شما، امر صادقانه است. وقتی کسی را از منکرات نهی می‌کنید مثلاً ظلم کردن، تعرض کردن، تجاوز به دیگران، اموال عمومی را حیف و میل کردن، دست درازی به نوامیس مردم، غیبت کردن، دروغ گفتن، نمّامی کردن، توطئه کردن، علیه نظام اسلامی کار کردن، با دشمن اسلام همکاری کردن و می‌گویید این کارها را نکن؛ وقتی که در دل شما نسبت

به این کارها بغض وجود داشته باشد، این نهی، یک نهی صادقانه است و خود شما هم طبق همین امر و نهیتان عمل می‌کنید. اگر خدای نکرده دل با زبان همراه نباشد، آن‌گاه انسان مشمول این جمله می‌شود که «لعن الله الامرین بالمعروف التارکین له» (۴۰۵) کسی که مردم را به نیکی امر می‌کند، اما خود او به آن عمل نمی‌کند؛ مردم را از بدی نهی می‌کند، اما خود او همان بدی را مرتکب می‌شود؛ چنین شخصی مشمول لعنت خدا می‌شود و سرنوشت بسیار خطرناکی خواهد داشت<sup>۴۱</sup>.

## بارفق ومدارا

در خصوص امر به معروف و نهی از منکر حدیثی دیدم که از جمله چیزهایی که برای آمر به معروف و ناهی از منکر ذکر می‌کند، «رفیق فیما یأمر و رفیق فیما ینهی» بود. آن جایی که جای رفق است که غالب جاها هم از این قبیل است انسان باید با «رفق» عمل کند؛ برای اینکه بتواند با محبت آن حقایق را در دلها و در ذهنها جا بدهد و جایگزین کند. تبلیغ برای این است؛ برای زنده کردن احکام الهی و اسلامی است<sup>۴۲</sup>.

## سلاح زبان

پس، بینش سیاسی لازم است؛ اما همه چیز نیست؛ اصل قضیه، آن ایمان الهی معنوی است که باید در دل‌های شما باشد؛ خودتان را دینی بسازید. جوانان در محیط خودشان، امر به معروف و نهی از منکر کنند. چرا این واجب امر به معروف، امر به کارهای خوب در جامعه‌ی اسلامی هنوز اقامه نشده است؟ نگویید به من چه؛ او هم نمی‌تواند بگوید به تو چه؛ اگر هم گفت، شما اعتنا نکنید. بعضی خیال می‌کنند تا منکری دیده شد، باید با مشت به سراغش بروند! نه، ما سلاحی داریم که از مشت کارگرت‌تر است. آن چیست؟ سلاح زبان. زبان از مشت خیلی کارگرت‌تر و نافذتر و مؤثرتر است؛ مشت کاری نمی‌کند.<sup>۴۳</sup>

## لازم نیست سخنرانی بکنید

بعضی جوانان به ما نامه می‌نویسند که اجازه بدهید ما با این تظاهرات منکراتی، مقابله و مبارزه کنیم. خیلی خوب، مقابله بکنید؛ اما چطور؟ بریزید، طرف مقابل را تکه پاره کنید؟! نه، این نیست. حرف بزنید، بگویید؛

یک کلمه بیشتر هم نمی خواهد؛ لازم نیست یک سخنرانی بکنید. کسی که می بینید خلافتی را مرتکب می شود دروغ، غیبت، تهمت، کین ورزی نسبت به برادر مؤمن، بی اعتنائی به محرّمات دین، بی اعتنائی به مقدّسات، اهانت به پذیرفته های ایمانی مردم، پوشش نامناسب، حرکت زشت یک کلمه ی آسان بیشتر نمی خواهد؛ بگویید این کار شما خلاف است، نکنید؛ لازم هم نیست که با خشم همراه باشد. شما بگویید، دیگران هم بگویند، گناه در جامعه خواهد خشکید.<sup>۴۴</sup>

### نهی از منکرزبانی، عامل اصلاح جامعه

البتّه من عرض می کنم قبلاً هم گفته ام در جامعه ی اسلامی، تکلیف عامه ی مردم، امر به معروف و نهی از منکر با لسان است؛ با زبان. اگر کار به برخورد بکشد، آن دیگر تکلیف مسئولین است. آن ها باید وارد شوند. اما امر به معروف و نهی از منکر زبانی، مهم تر است. عاملی که جامعه را اصلاح می کند، همین نهی از منکر زبانی است. به آن آدم بدکار، به آن آدم خلاف کار، به آن آدمی که اشاعه ی فحشا می کند، به آن آدمی که می خواهد قبح گناه را از جامعه ببرد، مردم باید بگویند. ده نفر، صد نفر، هزار نفر! افکار عمومی روی وجود و ذهن او باید سنگینی کند. این، شکننده ترین چیزهاست. همین نیروهای مؤمن و بسیجی و حزب اللهی؛ یعنی همین عامه ی مردم مؤمن؛ یعنی همین اکثریت عظیم کشور عزیز ما؛ همینهایی که جنگ را اداره کردند؛ همینهایی که از اول انقلاب تا به حال با همه ی حوادث مقابله کردند، در این مورد مهم ترین نقش را می توانند داشته باشند.<sup>۴۵</sup>

### نهی از منکر رودربایستی برنمی دارد

امر به معروف و نهی از منکر یک واجب است که رودربایستی و خجالت برنمی دارد. ما گفتیم: اگر دیدید کسی مرتکب خلافتی می شود، امر کنید به معروف و نهی کنید از منکر. یعنی به زبان بگویید. نگفتیم مشّت و سلاح و قوت به کار ببرید. این ها لازم نیست. خدای متعال که این واجب را بر ما مسلمانان نازل فرموده است، خودش می داند مصلحت چگونه است. ما هم تا حدودی حکم و مصالح الهی را درک می کنیم.

بزرگترین حربه در مقابل گناهکار، گفتن و تکرار کردن است. اینکه یک نفر بگوید اما ده نفر ساکت بنشینند و تماشا کنند، نمی‌شود. اگر یکی دچار ضعف نفس بشود، یکی خجالت بکشد و یکی بترسد، اینکه نهی از منکر نخواهد شد.<sup>۴۶</sup>

## تکرار شکننده است

در مقابل این منکرات، عامل بازدارنده، نهی است؛ نهی از منکر. بگویید: «آقا، نکن.» این تکرار «نکن»، برای طرف مقابل، شکننده است. این نکته‌ی اول؛ که نهی از منکر، اراده و تصمیم و قدرت و شجاعت لازم دارد، که بحمد الله، در قشرهای مردم ما و در زن و مرد ما وجود دارد. باید آن را به کار بگیرید. منتظر نباشید که دستگاه‌ها بیایند و کاری بکنند.<sup>۴۷</sup>

## بهترین شیوه‌ی برخورد با منکرات چیست؟

بستگی به این دارد که چه کسی بخواهد برخورد کند. اگر شما بخواهید برخورد کنید، «زبان» است. شما به غیر از زبان، هیچ تکلیف دیگری ندارید. نهی از منکر برای مردم، فقط زبانی است. البته برای حکومت، این‌طور نیست. اگر منکر بزرگی باشد، برخورد حکومت احياناً ممکن است برخورد قانونی و خشن هم باشد؛ لیکن نهی از منکر و امر به معروفی که در شرع مقدّس اسلام هست، زبان است؛ «انما هی اللسان».<sup>۴۸</sup>

## مؤثرتر از مشت پولادین حکومتها

تعجب نکنید. من به شما عرض می‌کنم که تأثیر امر و نهی زبانی اگر انجام گیرد از تأثیر مشت پولادین حکومتها بیشتر است. من چند سال است که گفته‌ام امر به معروف و نهی از منکر. البته عده‌ای این کار را می‌کنند؛ اما همه نمی‌کنند. همه تجربه نمی‌کنند، می‌گویند آقا چرا اثر نمی‌کند؛ تجربه کنید. منکری را که دیدید، با زبان تذکر دهید. اصلاً لازم هم نیست زبان گزنده باشد و یا شما برای رفع آن منکر، سخنرانی بکنید. یک کلمه بگویید: آقا! خانم! برادر! این منکر است. شما بگویید، نفر دوم بگوید، نفر سوم بگوید، نفر دهم بگوید، نفر پنجاهم بگوید؛ کی می‌تواند منکر را ادامه دهد؟<sup>۴۹</sup>

## بارها گفته شود

نهی از منکر کردن، مثل این است که بگویید آقا چرا این کار را می‌کنی؟ این چه حرکت بدی است که انجام می‌دهی؟ یک نفر بگوید، دو نفر بگویند، ده نفر بگویند؛ بالاخره طرف مجبور می‌شود ترک کند؛ یعنی اگر بارها گفته شد، روحاً مغلوب می‌گردد.<sup>۵۰</sup>

## خواهش ممنوع

طرف امر به معروف و نهی از منکر فقط طبقه‌ی عامه‌ی مردم نیستند؛ حتی اگر در سطوح بالا هم هستند، شما باید به او امر کنید؛ نه اینکه از او خواهش کنید؛ باید بگویید: **آقا! نکن**؛ این کار یا این حرف درست نیست. **امر و نهی باید با حالت استعلاء باشد.** البته این استعلاء معنایش این نیست که آمران حتماً باید بالاتر از مأموران، و ناهیان بالاتر از منهیان باشند؛ نه، روح و مدل امر به معروف، مدل امر و نهی است؛ مدل خواهش و تقاضا و تضرع نیست. نمی‌شود گفت که خواهش می‌کنم شما این اشتباه را نکنید؛ نه، باید گفت **آقا! این اشتباه را نکن**؛ چرا اشتباه می‌کنی؟ طرف، هرکسی هست بنده که طلبه‌ی حقیری هستم از بنده مهم‌تر هم باشد، او هم مخاطب امر به معروف و نهی از منکر قرار می‌گیرد.<sup>۵۱</sup>

## غیر از تمنا کردن است

(چند وقتی است که مشکل بدحجابی و ارائه‌ی فرهنگهای غلط در دانشگاهها دغدغه‌ی بسیج این دانشگاهها شده است. اگر قاطعیت را ملازمه‌ی کارمان کنیم، مطرود خواهیم شد. پیشنهاد حضرت‌عالی چیست؟)

قاطعیت یعنی چه؟ یعنی برخورد فیزیکی و جسمانی؟ این که درست نیست و ما اصلاً این را توصیه نمی‌کنیم؛ اما گفتن و تذکر دادن، خوب است. چه اشکال دارد با اخلاق خوب تذکر دهند؟ ..... امر و نهی، یعنی دستور دادن - بکن، نکن - غیر از تمنا کردن است؛ اما همین را با رفق، مدارا و محبت - نه با خشونت - انجام دهد. به نظرم این‌طوری باید عمل شود.<sup>۵۲</sup>

## فصل هشتم

# وظیفه‌ی مردم

بعضی از مردم به اینجا تلفن زدند، نامه نوشتند و سفارش کردند که «آقا! شما گفتید نهی از منکر. سیل پشتیبانی‌ها هم انجام گرفت. اما عملاً کاری نشد!» عملاً چه کار می‌خواستید بشود؟ مگر لازم است که اینجا هم دولت وارد شود یا دستگاه قضائی مستقیماً وارد شود؟ خود مردم باید وارد شوند. خود مردم باید نهی کنند. البته دولت، مجلس شورای اسلامی، دستگاه قضائی و نیروی انتظامی، موظفند که ناهی از منکر را پشتیبانی کنند. این، وظیفه‌ی آن‌هاست. مباشر کار، خود مردم می‌توانند باشند و باید باشند. بخش عمده‌ی قضیه، اینجا است.





## گفتن به زبان بر همه واجب است

امر به معروف، یک مرحله‌ی گفتن و یک مرحله‌ی عمل دارد. مرحله‌ی عمل، یعنی اقدام با دست و با زور. این مرحله، امروز به عهده‌ی حکومت است و باید با اجازه‌ی حکومت انجام بگیرد و لا غیر. اما گفتن با زبان، بر همه واجب است و همه باید آن را بدون ملاحظه انجام بدهند.<sup>۵۳</sup>

## نهی از منکر زبانی جایز و واجب و وظیفه همه مردم در همه شرایط

البته این هیچ مجوز آن نیست که کسانی به بهانه‌ی اینکه اطمینانشان سلب شده، قانون شکنی کنند. قانون شکنی جرم است. تخلف از قانون و خروج از مدار قانونی برای مقابله با هر چیزی که به نظر انسان منکر می‌آید - بدون اجازه‌ی حکومت - خودش یک جرم است؛ مگر نهی از منکر زبانی، که بارها گفتیم نهی از منکر زبانی جایز و واجب و وظیفه‌ی همه است و در هیچ شرایطی هم ساقط نمی‌شود؛ اما آنجایی که نوبت اجرا و عمل برسد، همه باید طبق قوانین عمل کنند. هیچ چیزی مجوز این نیست که بگویند چون نیروی انتظامی و قوه‌ی قضائیه عمل نکردند، خودمان وارد میدان شدیم؛ نخیر، آن روزی که لازم باشد مردم برای حادثه‌ای خودشان وارد عمل شوند، رهبری صریحاً به آن‌ها خواهد گفت.<sup>۵۴</sup>

## همه جا، جای نهی از منکر است

همه جا، جای نهی از منکر است. یک دانشجو هم، در محیط درس می‌تواند نهی از منکر کند. یک کارمند شریف هم، در محیط کار خود می‌تواند نهی از منکر کند. یک کاسب مؤمن هم، در محیط کار خود می‌تواند نهی از منکر کند. یک هنرمند هم، با وسایل هنری خود، می‌تواند نهی از منکر کند. روحانیون در محیط‌های مختلف، یکی از مهم‌ترین عوامل نهی از منکر و امر به معروفند. نمی‌شود این واجب بزرگ الهی را در دایره‌های کوچک، محدود کرد. کار هم کار همه است. این طور نیست که مخصوص عده خاصی باشد. البته هرکس وظیفه‌ای دارد.<sup>۵۵</sup>

## خود مردم باید وارد شوند، خود مردم باید نهی کنند

بعضی از مردم به اینجا تلفن زدند، نامه نوشتند و سفارش کردند که «آقا! شما گفتید نهی از منکر. سیل پشتیبانی‌ها هم انجام گرفت. اما عملاً کاری نشد!» عملاً چه کار می‌خواستید بشود؟ مگر لازم است که اینجا هم دولت وارد شود یا دستگاه قضائی مستقیماً وارد شود؟ خود مردم باید وارد شوند. خود مردم باید نهی کنند. البته دولت، مجلس شورای اسلامی، دستگاه قضائی و نیروی انتظامی، موظفند که ناهی از منکر را پشتیبانی کنند. این، وظیفه‌ی آنهاست. مباشر کار، خود مردم می‌توانند باشند و باید باشند. بخش عمده‌ی قضیه، اینجاست. جوان رزمنده، خانواده‌ی شهیدداده، خانواده‌ی ایثارگر، خانواده‌ی اهل انفاق، مؤمنین نمازخوان و روزه بگیر و مسجد برو، دلسوزان انقلاب، روشن‌فکران علاقه‌مند به مفاهیم اسلامی و انقلابی؛ همه‌ی این‌ها باید در صحنه باشند.<sup>۵۶</sup>

## منتظر نباشید که دستگاه‌ها بیایند و کاری بکنند

در مقابل این منکرات، عامل بازدارنده، نهی است؛ نهی از منکر. بگویید: «آقا، نکن.» این تکرار «نکن»، برای طرف مقابل، شکننده است. این نکته‌ی اول؛ که نهی از منکر، اراده و تصمیم و قدرت و شجاعت لازم دارد، که بحمد الله، در قشرهای مردم ما و در زن و مرد ما وجود دارد. باید آن را به کار بگیرید. منتظر نباشید که دستگاه‌ها بیایند و کاری بکنند.<sup>۵۷</sup>

## پس مسئولین کجایند که بیایند فساد را از بین ببرند؟!!

عوامل بقا را در اسلام مشاهده کنید! یکی از عوامل بقا، همین عاشوراست. یکی از عوامل بقا، امر به معروف و نهی از منکر است. بدیهی است که در جامعه، فساد به وجود می‌آید. هیچ اجتماع بشری نیست که در آن، فساد به وجود نیاید. این فساد، چگونه باید برطرف شود؟ بعضی کسان تا چشمشان به مظاهر فساد می‌افتد، می‌گویند «پس مسئولین کجایند که بیایند فساد را از بین ببرند؟!» غالباً فسادی را که به چشم می‌بینند فریاد برمی‌آورند و سراغ از مسئولین می‌گیرند. اما آن فسادی که به چشم دیده می‌شود، خیلی

کوچک‌تر از فسادهایی است که با چشم ظاهری در کوچه و بازار و خیابان نمی‌شود دید. کسانی که واردند، می‌دانند و می‌فهمند که فسادهای کلان، اغلب از دیده‌ها پنهان است. لذا محیط جامعه باید به گونه‌ای باشد که اگر در آن فساد پدیدار شد، فرصت رشد پیدا نکند و زود از بین برود. مثل جریانهای عظیم آب. رودخانه‌های عظیم دنیا را مشاهده می‌کنید؟ هرچه در این رودخانه‌ها آلودگی و کثافت بریزند، کمی آن طرف‌تر، تلاطم آب، سر به سنگ کوبیدن آب و حرکت آب، مواد مضر را از بین می‌برد و در عوض، مواد حیاتی تولید می‌کند. محیط جامعه، باید این‌گونه باشد. باید چنان زلال باشد که اگر کسی قطره‌ی فساد هم در آن چکاند، خود جامعه، آن را هضم کند و از بین ببرد. چگونه امکان‌پذیر است؟ با امر به معروف، با نهی از منکر و با دعوت به خیر.<sup>۵۸</sup>

### مهم‌ترین وظیفه

باید خطر را بشناسیم. باید نقاطی را که خطر، از آن نقاط جامعه اسلامی را تهدید می‌کند، درست بشناسیم. آن عبرتهای قضایای صدر اسلام را برای مردم و برای خودمان، باز کنیم. مهم‌ترین وظیفه‌ای که در صراط‌ امر به معروف و نهی از منکر وجود دارد، این است که نیروهای مؤمن و آمر به معروف و ناهی از منکر و آن‌هایی که در نظام اسلامی انگیزه دارند، باید در صحنه باشند. همه جا باید حضور داشته باشند. حزب‌اللهی بودن، یعنی آماده کار بودن برای انجام تکلیف الهی. این، یک ارزش است؛ یک ارزش انقلابی است.<sup>۵۹</sup>

### بسیجی باید در وسط میدان باشد

امروز عده‌ای به اسم سازندگی خودشان را غرق در پول و دنیا و ماده‌پرستی می‌کنند. این سازندگی است؟! آنچه که جامعه‌ی ما را فاسد می‌کند، غرق شدن در شهوات است؛ از دست دادن روح تقوا و فداکاری است؛ یعنی همان روحیه‌ای که در بسیجی‌هاست. بسیجی باید در وسط میدان باشد تا فضیلت‌های اصلی انقلاب زنده بماند.<sup>۶۰</sup>

## چه وقت ممکن است آحاد یک ملت آمر به معروف و ناهی از منکر باشند؟

امر به معروف فقط این نیست که ما، برای اسقاط تکلیف، دو کلمه بگوییم. آن هم در مقابل منکراتی که معلوم نیست از مهم‌ترین منکرات باشند. وقتی یک جامعه را موظف می‌کنند که آحادش باید دیگران را به معروف امر و از منکر نهی کنند، این به چه معناست؟ چه وقت ممکن است آحاد یک ملت آمر به معروف و ناهی از منکر باشند؟ وقتی که همه، به معنای واقعی در متن مسائل کشور حضور داشته باشند؛ همه کار داشته باشند به کارهای جامعه؛ همه اهتمام داشته باشند؛ همه آگاه باشند؛ همه معروف‌شناس و منکرشناس باشند. این، به معنای یک نظارت عمومی است؛ یک حضور عمومی است؛ یک همکاری عمومی است؛ یک معرفت بالا در همه است.<sup>۶۱</sup>

### حضور برجسته

مبادا گمان شود که حزب‌اللهی، یعنی جوان پرسروصدا و پرهیاهویی که نه سواد درستی دارد، نه معلومات درستی! این طور نیست. در میان متخصصین ما، در میان برگزیدگان ما، در میان مدیران ما، در میان علما و اساتید ما، انسانهای حزب‌اللهی، زیادند. مفهوم حزب‌اللهی را در ذهن خودمان، غلط تصور نکنیم. در محیطهای مختلف، حضور عناصر حزب‌اللهی، باید حضور برجسته‌ای باشد. دستگاه‌های اجرایی، اعم از دستگاه‌های قضائی یا دستگاه‌های دولتی، باید به طور عملی، این ارزش را در مأموران و کارگزاران خودشان، مورد توجه قرار دهند. یک دستگاه اداری سالم، چه وقت می‌تواند کارایی بیشتری داشته باشد؟ وقتی که عناصر مؤمن، عناصر خالص، عناصری که به معنای حقیقی کلمه حزب‌اللهی هستند، در آنجا مؤثر باشند.<sup>۶۲</sup>

### جایگاه قشرهای مختلف در امر به معروف و نهی از منکر

من در پیام تشکری که منتشر شد، عرض کردم: قشرهای مختلف، باید جایگاه خود را در امر به معروف و نهی از منکر، پیدا کنند. هر کس جایگاهی دارد. کجا باید نهی از منکر کنید؟ شما در مقابل کدام منکر می‌توانید مقاومت کنید و بایستید؟ کدام را می‌شناسید؟ کار، کار مردمی است. البته، علمای دین باید مردم را هدایت و راهنمایی کنند؛ کیفیت نهی از منکر را بیان کنند و منکر را برای آن‌ها شرح دهند.<sup>۶۳</sup>

## وظیفه زنان

اسلام وقتی که می‌گوید: «و المؤمنون و المؤمنات بعضهم اولیاء بعض یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر»، یعنی مؤمنین و مؤمنات در حفظ مجموعه‌ی نظام اجتماعی و امر به معروف و نهی از منکر همه سهیم و شریکند؛ زن را استثناء نکرده. ما هم نمی‌توانیم زن را استثناء کنیم. مسئولیت اداره‌ی جامعه‌ی اسلامی و پیشرفت جامعه‌ی اسلامی بر دوش همه است؛ بر دوش زن، بر دوش مرد؛ هر کدامی به نحوی بر حسب توانائی‌های خودشان. ... مهم‌ترین نقشی که یک زن در هر سطحی از علم و سواد و معلومات و تحقیق و معنویت می‌تواند ایفاء کند، آن نقشی است که به عنوان یک مادر و به عنوان یک همسر می‌تواند ایفاء کند؛ این از همه‌ی کارهای دیگر او مهم‌تر است؛<sup>۶۴</sup>

### مفاهیم و تعالیم اسلامی را در فضای محیط کار، احیا کنید

زبان گویا، یعنی اینکه مفاهیم و تعالیم اسلامی را در فضای محیط کار، احیا کنید. طوری شود که در محیط کار، اسلام حس شود. نه مثل دوران طاغوت که انسان وقتی به داخل محیطی می‌رفت، احساس می‌کرد در آن محیط، همه چیز ضد اسلام است. به یک مسلمان و به یک آدم متدین که می‌رسیدند، نگاهها از روی بغض، از روی سردی و از روی بی‌اعتنایی بود. رفتار زنان؛ پوشش زنان؛ برخورد مردان؛ جلف‌گری‌هایی که گاهی بعضی از مردان و زنان می‌کردند؛ همه چیز غیر اسلامی بود. نقطه‌ی مقابل آن، فضای اسلامی است؛ به نحوی که وقتی انسان وارد اداره‌ای می‌شود، نگاه کند ببیند آثار اسلام همه جا پیدا است. وقت ظهر می‌شود، مردم می‌روند نماز. مراجع که می‌آید، با او با چهره‌ی بشاش برخورد می‌کنند؛ کارش را انجام می‌دهند و حدود اسلامی را رعایت می‌کنند. زنان با پوشش مناسب می‌آیند. مردان و زنان ارتباطات و برخوردها در داخل اداره، متین و محترمانه است. این محیط، اسلامی است. شما باید کاری کنید که محیط، این‌گونه شود.<sup>۶۵</sup>

### با عواملی که محیط را از شکل اسلامی خارج می‌کنند، مقابله کنید

با عواملی که محیط را از شکل اسلامی خارج می‌کنند، مقابله کنید. با گفتار، با سخنرانی، با پخش جزوات مناسب، با تذکرات بجا، با امر به معروف و نهی از منکر؛ که وظیفه‌ی شما در داخل محیط کارهایتان و در همه‌ی

جاهاست. با این روشها، کاری کنید که فضا، فضای اسلامی شود. یعنی هرکس وارد این اداره شد، وارد این شرکت دولتی شد، وارد این کارخانه شد، احساس کند اینجا جای مسلمانان است، و محیط، اسلامی است. این وظیفه‌ی عمده‌ی شماست و همه موظفند در این وظیفه به شما کمک کنند. همه‌ی تشکیلات؛ بخصوص مدیریت که شما با او کار می‌کنید، موظفند در این راه به شما کمک کنند و کارهای شما را تسهیل نمایند. امروز، ملت‌های مسلمان، از جهت تحقق و پیاده کردن اسلام، چشمشان به ملت ماست. امیدشان به اینجاست. می‌بینید در دنیا مسلمانان چطور امیدوارانه مبارزه می‌کنند؟<sup>۶۶</sup>

### رفتار زن و مرد و پوشش زنان در داخل ادارات

من بخصوص تأکید می‌کنم، نسبت به رفتار زن و مرد و پوشش زنان در داخل ادارات. بعضی شکوه دارند؛ گله دارند. خانواده‌های شهدا و زنان مؤمن به ما شکایت می‌کنند. به اینجا تلفن می‌کنند، نامه می‌نویسند، یا ما را که می‌بینند، مکرر می‌گویند که رفتار بعضی از زنان جامعه‌ی ما، رفتار مناسب و شایسته‌ی شأن زن مسلمان نیست. با اصلاح این زنانی که در ادارات مشغول کارند، بخش عمده‌ای از این موضوع، اصلاح می‌شود. این بانوان مسلمانی که در اداراتند، باید رفتارشان، لباسشان، زینشان و منششان مسلمانی باشد؛ و شما در این زمینه تکلیف و مسئولیت دارید. البته با روش اسلامی؛ با همان شیوه‌ای که نهی از منکر اسلامی دارد و نه با روشهای غیر اسلامی و خشونت‌های نادرست.<sup>۶۷</sup>

### خودسازی لازمه مقابله با دشمن

باید با پنجه‌افکنی و ناخن‌کشی و حيله‌گری دشمن مقابله کنیم. حرکت و تلاش لازم است؛ هم در جبهه‌ی خودسازی - این مقدم بر همه است؛ مثل امام حسین علیه‌السلام که آقا و مولای شماست - هم در جبهه‌ی سیاسی - که آن امر به معروف و حرکت و حضور سیاسی است و در جایی که لازم است، بیان مواضع و تبیین سیاسی در مقابل دنیای استکبار - هم در جبهه‌ی فرهنگی - یعنی آدم‌سازی، خودسازی، خودسازی فکری و اشاعه‌ی فکر و فرهنگ - این‌ها وظیفه همه‌ی کسانی است که امام حسین علیه‌السلام را الگو می‌دانند. خوشبختانه ملت ما همه نسبت به حسین بن علی علیه‌السلام خاضعند و آن بزرگوار را بزرگ می‌شمارند. حتی خیلی از غیر مسلمانها این گونه‌اند.<sup>۶۸</sup>

## دو تا فحش هم به خاطر خدا بخورید

من همین امر به معروف و نهی از منکر زبانی را - ولو به شکل خیلی راحت و آرام و بدون هیچ خشونت و دعوایی - واقعاً یکی از معجزات اسلام می‌دانم. مثلاً یک نفر کار خلافی می‌کند، می‌گویند آقا شما این کار را نباید می‌کردی. این مطلب را بگو و برو. می‌گوید او برمی‌گردد دو تا فحش به من می‌دهد. خیلی خوب؛ حالا دو تا فحش هم به شما بدهد؛ برای خاطر امر خدا تحمل کنید. اگر نفر دوم هم بگوید آقا شما باید این کار را نمی‌کردی؛ بدانید اگر دعوا هم بکند، دعوایش کمتر از آنی است که با نفر اول کرده است. نفر سوم و نفر دهم و نفر بیستم هم همین‌طور. بنابراین، اگر نهی از منکر باب شد و تا نفر بیستم رسید، شما خیال می‌کنید آن آدم دیگر آن کار را تکرار خواهد کرد؟<sup>۶۹</sup>

## چرا از گفتن ابا می‌کنید

چرا کسانی از گفتن ابا می‌کنند؟ یک عده بر اثر ضعف نفس از گفتن ابا می‌کنند، یک عده هم خیال می‌کنند که گفتن فایده‌ی ندارد؛ باید با دست جلو بروند! نه، زبان از دست خیلی مهم‌تر است.<sup>۷۰</sup>

## ضعف نفس، خجالت و ترس

بزرگترین حربه در مقابل گناهکار، گفتن و تکرار کردن است. اینکه یک نفر بگوید اما ده نفر ساکت بنشینند و تماشا کنند، نمی‌شود. اگر یکی دچار ضعف نفس بشود، یکی خجالت بکشد و یکی بترسد، اینکه نهی از منکر نخواهد شد.<sup>۷۱</sup>

## مهمترین حوزه

البته امر به معروف و نهی از منکر حوزه‌های گوناگون دارد که باز مهم‌ترینش حوزه‌ی مسئولان است؛ یعنی شما باید ما را به معروف امر، و از منکر نهی کنید. مردم باید از مسئولان، کار خوب را بخواهند؛ آن هم نه به صورت خواهش و تقاضا؛ بلکه باید از آن‌ها بخواهند. این مهم‌ترین حوزه است. البته فقط این حوزه نیست؛ حوزه‌های گوناگونی وجود دارد.<sup>۷۲</sup>

## ظالمان عالم از چنین خصوصیتی نگرانند

این، مجموعه‌ی احکام اسلامی است. این، جهاد و امر به معروف و عدم کنار آمدن با بدی و فساد و تحمّل نکردن ظلم است: «لا تظلمون و لا تظلمون». (۶۵) مجموع این احکام و معارف موجب شده است مسلمان به طور طبیعی در هر جای دنیا که هست - چه به صورت یک ملت و چه از یک ملت کوچک‌تر، تا یک فرد - به برکت این احکام قادر باشد اراده‌ی خود را در اداره‌ی جهان و محیط خودش مؤثر سازد. این، خصوصیت مسلمان است. استعمارگران از چنین خصوصیتی چیزی ناراحتند. ظالمان عالم از چنین خصوصیتی نگرانند.

روزی که اروپاییها سوار کشتیها شدند و آمدند کشورهای منطقه‌ی آسیا و آفریقا و خاورمیانه و بقیه‌ی جاها را تصرف کردند، از این روحیه‌ی مسلمانان می‌ترسیدند. برای اینکه مسلمان بی‌خطر شود، دو کار باید با او بکنند: یکی اینکه او را از احکام اسلامی دور کنند و دوم اینکه روحیه‌ی او را بشکنند و تحقیرش کنند.<sup>۷۳</sup>

## فراموش نکنید

بر همین اساس، من تأکید می‌کنم که جوانان عزیز و مؤمن، آحاد مردم زن و مرد مسلمان امر به معروف و نهی از منکر را که دو فریضه‌ی الهی و جزو ارزشهایی است که می‌تواند در این جهت، برای ملت ما وسیله‌ی بسیار مفید و مؤثر و پیش‌برنده‌ای باشد، فراموش نکنند.<sup>۷۴</sup>



## فصل هفتم

# وظیفه‌ی مسئولین

مبادا در گوشه و کنار، یا در دستگاه انتظامی یا قضائی، کسانی باشند که راه را جلو آمر به معروف و ناهی از منکر سد کنند! مبادا از او حمایت نکنند، بلکه از مجرم حمایت کنند! هر جا که بدانم و احساس کنم و خبر اطمینان بخشی پیدا کنم که آمر به معروف و ناهی از منکر، خدای نکرده مورد جفای مأمور و مسئولی قرار گرفته، خودم وارد قضیه خواهم شد.



## نظام اسلامی پشتیبان ناهی از منکر

روزی بود که اگر کسی کار خلافی مرتکب می‌شد و دیگری به او اعتراض می‌کرد، نظام حاکم آن اعتراض را می‌کوبید. ما دیده بودیم که اگر گناهی انجام می‌گرفت، گناهکار تشویق می‌گردید؛ اما معترض به گناه کوبیده می‌شد! امروز، به عکس است. امروز، نه اینکه گناه در جامعه نیست؛ هست. زمان حکومت امیر المؤمنین (علیه الصلوة و السلام) هم در جامعه گناه بود؛ اما مهم این است که نظام و تشکیلات حاکم بر جامعه - آن کسانی که اداره و مدیریت کشور را بر عهده دارند - میل به طرف صلاح دارند و با گناه و تخلف مخالفند.<sup>۷۵</sup>

## مامورین رسمی باید از آمر و ناهی شرعی دفاع کنند

به من نامه می‌نویسند؛ بعضی هم تلفن می‌کنند و می‌گویند: «ما ناهی از منکر می‌کنیم. اما مأمورین رسمی، طرف ما را نمی‌گیرند. طرف مقابل را می‌گیرند!» من عرض می‌کنم که مأمورین رسمی چه مأمورین انتظامی و چه مأمورین قضائی حق ندارند از مجرم دفاع کنند. باید از آمر و ناهی شرعی دفاع کنند. همه‌ی دستگاه حکومت ما باید از آمر به معروف و ناهی از منکر دفاع کند. این، وظیفه است. اگر کسی نماز بخواند و کس دیگری به نمازگزار حمله کند، دستگاه‌های ما از کدامیک باید دفاع کنند؟ از نمازگزار یا از آن کسی که سجاده را از زیر پای نمازگزار می‌کشد؟ امر به معروف و ناهی از منکر نیز همین‌طور است. امر به معروف هم مثل نماز، واجب است. در نهج البلاغه می‌فرماید: «و ما اعمال البر کلها و الجهاد فی سبیل الله عند الامر بالمعروف و النهی عن المنکر الا کفثته فی بحر لجی.» (۶۶) یعنی امر به معروف و ناهی از منکر، در مقیاس وسیع و عمومی خود، حتی از جهاد بالاتر است؛ چون پایه‌ی دین را محکم می‌کند. اساس جهاد را امر به معروف و ناهی از منکر استوار می‌کند. مگر مأمورین و مسئولین ما می‌توانند آمر به معروف و ناهی از منکر را با دیگران مساوی قرار دهند؛ چه رسد به اینکه نقطه‌ی مقابل او را تأیید کنند؟!<sup>۷۶</sup>

## پشتیبانی از ناهی از منکر

دولت، مجلس شورای اسلامی، دستگاه قضائی و نیروی انتظامی، موظفند که ناهی از منکر را پشتیبانی کنند. این، وظیفه‌ی آن‌هاست.<sup>۷۷</sup>

## وظیفه‌ی مسئولین

ما به آحاد ملت عزیز عرض کردیم؛ و گفتیم امر به معروف و نهی از منکر، این واجب الهی را برپا بدارید. در بین جوانان در سرتاسر کشور، شور و غوغایی به وجود آمد. پس، پیداست که این جوانان متمایل به امر به معروف و نهی از منکرند. بنابراین، وظیفه‌ی ما، مسئولین، قانون‌گذاران و مجریان است که راه و زمینه را برای اجرای این واجب الهی هموار و فراهم کنیم. امروز بحمد الله مجلس شورای اسلامی، مجریان، مسئولین کشور و دستگاه قضائی، همه از خود این ملتند.<sup>۷۸</sup>

## مبادا کسانی باشند که راه را جلو امر به معروف و ناهی از منکر سد کنند!

مبادا در گوشه و کنار، یا در دستگاه انتظامی یا قضائی، کسانی باشند که راه را جلو امر به معروف و ناهی از منکر سد کنند! مبادا کسانی باشند که اگر کسی امر به معروف و نهی از منکر کرد، از او حمایت نکنند، بلکه از مجرم حمایت کنند! البته خبرهایی از گوشه و کنار کشور، در بعضی از موارد به گوش من می‌رسد. هر جا که بدانم و احساس کنم و خبر اطمینان‌بخشی پیدا کنم که امر به معروف و ناهی از منکر، خدای نکرده مورد جفای مأمور و مسئولی قرار گرفته، **خودم وارد قضیه خواهم شد.**

## فصل هشتم

# هوشیار باشید

توصیه های آقا به آمرین و ناهیان

جوان حزب اللهی هم باید باهوش باشد و نگذارد کسی در صفوف او رخنه کند من یقین دارم و تجربه های این چند سال هم نشان داده تا نیروهای مؤمن و حزب اللهی برای انجام کاری به میدان می آیند، یک عده عناصر بدلی و دروغین، با نام اینها در گوشه ای فساد ایجاد می کنند تا ذهن مسئولین را نسبت به نیروهای مؤمن و حزب اللهی و مردمی چرکین کنند. مواظب باشید.



## جوامع جوان، مراکز هدف دشمن

امر به معروف و نهی از منکر را اقامه کنید؛ نگذارید در جوامع جوان چه در مدرسه‌ها، و چه در دانشگاه‌ها کار به فساد بکشد. این مراکز برای دشمن هدف است. بدانید که نسل جوان این جامعه و این ایران اسلامی زنده است؛ دشمن هم این را بداند. با بودن شما جوانان مؤمن، حجت بر ما تمام است.<sup>۸۰</sup>

### وَاعِظْ مِنْ نَفْسِهِ ...

اساس برنامه‌ی تربیتی و همه‌ی برنامه‌های زندگی در اسلام، همین موارد است. هرکس باید واعظ خود باشد، خود را مراقبت کند، از تخطی خود مانع شود، امر به معروف و نهی از منکر هم بکند که آن امر خود به معروف و نهی خود از منکر و موعظه کردن خود، بر امر و نهی و موعظه‌ی دیگران مقدم است. این، همان تقوای الهی است که از ما خواسته‌اند. تقوا را مراقبت کنیم و به یکدیگر توصیه نماییم.<sup>۸۱</sup>

## وظیفه‌ی اول، حفظ نظام است

البته تحقق آرزوهای اسلامی، کار ده سال و بیست سال نیست؛ تحقق آرزوهای اسلامی، کار بلندمدت است و باید بتدریج انجام بگیرد و همه‌ی عوامل دست به دست هم بدهند. .... معلوم است که آرزوهای اسلامی در مدت کوتاه تحقق پیدا نمی‌کند؛ معلوم است که در اینجا و آنجا تخلفی پیدا می‌شود؛ معلوم است که همه‌ی دستگاه‌ها هنوز با نوای اسلامی حرکت نمی‌کنند؛ در این تردیدی نیست؛ غیر از این هم انتظاری نیست. اگر شما به صدر اسلام هم نگاه کنید، می‌بینید حتی زمانی که نفس مطهر پیامبر هم به مردم می‌خورد، این طور نبود که همه‌ی مردم یکسبه مسلمان بشوند و همه‌ی کارها در مدت کوتاهی اصلاح بشود. اصلاح کلی و عمومی، حرکت بلندمدت لازم دارد، که آن هم به عهده‌ی همه است؛ و از جمله‌ی این همه، ما معلمان و روحانیون هستیم که بیشترین تکلیف به عهده‌ی ماست. پس وظیفه‌ی اول، حفظ نظام است. هیچ کس نمی‌تواند به اتکالی اینکه فلان جا فلان تخلف شده، حرکتی انجام بدهد یا حرفی بزند که این نظام اسلامی را تضعیف کند. البته برای اصلاح مفاسد، همه باید از طرق معقول خودش کار کنند. امر به معروف و نهی از منکر یک واجب اسلامی است و باید در میان مردم رایج بشود.<sup>۸۲</sup>

## جوان حزب الهی باید باهوش باشد

البته جوان حزب الهی هم باید باهوش باشد. باید چشمهایش را باز کند و نگذارد کسی در صفوف او رخنه کند و به نام امر به معروف و نهی از منکر، فسادی ایجاد نماید که چهره‌ی حزب الله را خراب کند. باید مواظب باشید. این، به عهده‌ی خودتان است. من یقین دارم و تجربه‌های این چند سال هم نشان داده تا نیروهای مؤمن و حزب الهی برای انجام کاری به میدان می‌آیند، یک عده عناصر بدلی و دروغین، با نام این‌ها در گوشه‌ای فسادی ایجاد می‌کنند تا ذهن مسئولین را نسبت به نیروهای مؤمن و حزب الهی و مردمی چرکین کنند. مواظب باشید.<sup>۸۳</sup>

## دایره امر به معروف و نهی از منکر

امر به معروف، این‌هاست. و الا اگر ما امر به معروف را در یک دایره محدود، آن هم به وسیله افراد معلومی، زندانی کنیم، دشمن هم در تبلیغات خودش بنا می‌کند سمپاشی کردن؛ که در ایران بناست از این به بعد، نسبت به زنهای بدحجاب، این‌طور عمل شود! این واجب به این عظمت را، که قوام همه چیز به آن است، بیاورند در دایره‌ای محدود، در خیابانهای تهران؛ آن هم نسبت به چند نفر زنی که وضع حجابشان مثلاً درست نیست. این است معنای امر به معروف؟! این است معنای حضور نیروهای مؤمن در صحنه‌های گوناگون جامعه؟! قضیه، بالاتر از این حرف‌هاست.<sup>۸۴</sup>

## مواظب باشید کسانی از این واجب الهی، سوءاستفاده نکنند

مواظب باشید کسانی از این واجب الهی، سوءاستفاده نکنند. حساب صاف کردنها، به خرده حسابهای گذشته رسیدن، پرده‌داری، آبروریزی، تعرض به نوامیس و عرض و مال این و آن به بهانه‌ی این واجب الهی، این‌ها نباید باشد. مردم باید هوشیار باشند. مردم همواره و در همه‌ی قضایا تیزهوشند. تیزهوشی مردم است که خیلی از اوقات دستگاه‌ها را متوجه قضایای گوناگون می‌کند. در همین قضایای رذالتهای و مودی‌گریهای ضد انقلاب و گروهکها از روز اول تا امروز، غالباً مردم بودند که کمک کردند، مباشرت کردند، تیزبینی کردند، دقت به خرج دادند، چیزی را دیدند و اقدامی را انجام دادند و مسئولین را هم

هدایت کردند. اینجا نیز همان طور است. خود مردم، با تیزهوشی نباید بگذارند این واجب الهی و این فریضه‌ی بزرگ زمین بماند، یا خدای ناکرده مورد سوءاستفاده قرار گیرد.<sup>۸۵</sup>

### امر به معروف، خوب است اما

بحمد الله ملت ما بر دشمنانش فائق آمده است. ملت ما تا امروز، زبون دشمن نشده است؛ لیکن به هر حال دشمنی، اثر دارد. با این دشمنیها، کدام کشور است که هیچ مشکلی نداشته باشد؟ نباید مشکلات را بزرگ کرد. نباید در زمینه‌های گوناگون، درشت‌نمایی کرد. البته تذکر، خوب است؛ امر به معروف، خوب است؛ نصیحت، خوب است؛ اما با خیرخواهی، با روش عقلایی، بدون اینکه موجب تضعیف یک مجموعه‌ی خدمتگزار شود.<sup>۸۶</sup>

### امر به معروف و نهی از منکر در همه زمینه‌ها

در مسأله‌ی امر به معروف و نهی از منکر، فقط نهی از منکر نیست؛ امر به معروف و کارهای نیک هم هست. برای جوان، درس خواندن، عبادت کردن، اخلاق نیک، همکاری اجتماعی، ورزش صحیح و معقول و رعایت آداب و عادات پسندیده در زندگی، همه جزو اعمال خوب است. برای یک مرد، برای یک زن و برای یک خانواده، وظایف خوب و کارهای بزرگی وجود دارد. هرکسی را که شما به یکی از این کارهای خوب امر بکنید به او بگویید و از او بخواهید امر به معروف است. نهی از منکر هم فقط نهی از گناهان شخصی نیست. تا می‌گوییم نهی از منکر، فوراً در ذهن مجسم می‌شود که اگر یک نفر در خیابان رفتار و لباسش خوب نبود، یکی باید بیاید و او را نهی از منکر کند. فقط این نیست؛ این جزء دهم است.

نهی از منکر در همه‌ی زمینه‌های مهم وجود دارد؛ مثلاً کارهایی که افراد توانا دستشان می‌رسد و انجام می‌دهند؛ همین سوءاستفاده‌ی از منابع عمومی؛ همین رفیق‌بازی در مسائل عمومی کشور، در باب واردات، در باب شرکتها و در باب استفاده از منابع تولیدی و غیره؛ همین رعایت رفاقتها از سوی مسئولان.<sup>۸۷</sup>

## گناه نابخشودنی

دیگر آنکه در نظام اسلامی، اگرچه رسم و سنت انتقاد و نصیحت مشفقانه به مسئولین، یکی از مواهب الهی و مفاخر اسلامی و مایه‌ی رشد و ارتقاء و پیشرفت امور و مصداق بارز فریضه‌ی امر به معروف است و باید در جامعه بماند و توسعه و کیفیت بیابد، ولی مخلوط کردن این کار مستحسن و لازم با اشاعه‌ی روحیه‌ی بدبینی و سوءظن به کارگزاران اصلی کشور و بدگویی از آنان که به تضعیف روحیه، یا تضعیف جایگاه آنان بینجامد خطایی بزرگ و خیانت‌آمیز خواهد بود. اگر کسانی با گفتن و نوشتن یا رفتار متعمدانه‌ی خود، بذر شک و تردید نسبت به مسئولان بلندپایه‌ی کشور را در دلها بیفشانند و فضا و افق را تیره و یأس‌آور جلوه دهند، با هیچ توجیه و بیانی نمی‌توان آن‌ها را خدمتگزار و خیرخواه به حساب آورد. این کار در کشور ما که از نظامی اسلامی و انقلابی، و مسئولانی کاملاً مردمی، و ملتی با اخلاص و فداکار، و صمیمیتی بی‌نظیر میان مردم و مسئولان، و استعداد و ظرفیتی درخشان برای کار و پیشرفت، و حیثیتی برجسته در جهان و میان ملت‌های عالم برخوردار است، بی‌شک ضربه به آینده‌ی کشور و خیانت به آرمان‌های انقلاب محسوب می‌شود و گناهی نابخشودنی است.<sup>۸۸</sup>

## ناسپاسی

شما دوستان ارجمند که اکنون همت به ترویج این فریضه گماشته‌اید، کار بزرگ خود را چنان که شایسته‌ی این فریضه است، پاس بدارید و با همه‌جانبه‌نگری در این کار، زبان بدگویان و ذهن بی‌خبران را از فروافتادن در ورطه‌ی ناسپاسی از این عمل اصلاحی بزرگ، نجات بخشید.<sup>۸۹</sup>



## فصل نهم

# احکام

احکام امر به معروف بر اساس اجوبه حضرت آقا

بر جوانان عزیز لازم است که مسأله امر به معروف و نهی از منکر را جدی گرفته و شرائط و احکام شرعی آن را به دقت بیاموزند و این اصل را عام و فراگیر نموده و روش های اخلاقی و مؤثر را برای تشویق فعل معروف و جلوگیری از ارتکاب محرمات به کار بگیرند، و از استفاده از آن برای اغراض شخصی باید خودداری نمایند و بدانند که این راه بهترین و مؤثرترین روش برای ترویج کار خیر و جلوگیری از شر است. خداوند شما را به آنچه رضای او در آن است، موفق بدارد.



در این قسمت، بخشی از احکام و استفتائات مبتلا به آورده شده است. فلذا برای دسترسی به تمامی احکام به رساله اجوبه الاستفتائات و استفتائات جدید مراجعه نمائید و یا از دفتر مقام معظم رهبری استفتاء نمایید.

## شرایط امر به معروف و نهی از منکر

### ۱. علم به معروف و منکر

شرط اول امر به معروف و نهی از منکر، علم به معروف و منکر است یعنی امر و نهی کننده باید معروف و منکر را بشناسد و در غیر این صورت موظف نیست امر به معروف و نهی از منکر کند، بلکه نباید چنین کاری بکند؛ زیرا ممکن است در اثر جهل و نادانی امر به منکر و نهی از معروف کند، بنابراین نهی از منکر کردن کسی که نمی‌دانیم کارش حرام است یا نه (مثلاً معلوم نیست موسیقی که گوش می‌دهد از نوع مبتذل و حرام آن (است یا حلال) واجب بلکه جایز نیست). (اجوبه الاستفتاءات، س ۱۰۵۷ و ۱۰۵۹ و ۱۰۶۷)

لزوم یادگیری احکام: بر هر مکلفی واجب است شرایط و مراتب امر به معروف و نهی از منکر و موارد وجوب و عدم وجوب آن را یاد بگیرد تا مبادا در امر و نهی خود دچار عمل خلاف و منکر شود. (اجوبه الاستفتاءات، س ۱۰۷۴)

- آموختن شرایط امر به معروف و نهی از منکر و موارد وجوب و عدم وجوب و جواز و عدم جواز آنواجب است تا اینکه شخص در انجام این دو وظیفه الهی خویش دچار منکر و خلاف شرع نگردد. (تحریر الوسيله امام شرط اول مساءله ۸)
- اگر مسئله مورد اختلاف نباشد و احتمال دهد شاید مرتکب جاهل به حکم است ظاهراً امر به معروف و نهی از منکر واجب است مخصوصاً اگر بداند که او جاهل مقصر است و نزدیکتر به احتیاط آنست که او را اول به حکم مسئله ارشاد کند سپس ببیند اگر باز هم ادامه می‌دهد آنوقت او را انکار و نهی کند مخصوصاً اگر جاهل قاصر باشد (تحریر الوسيله امام شرط اول مساءله ۳)

### ۲. احتمال تأثیر

شرط دوم امر به معروف و نهی از منکر، احتمال تأثیر است یعنی امر و نهی کننده باید احتمال بدهد که امر و نهی او اثر و نتیجه‌ی ولو در آینده دارد. (اجوبه الاستفتاءات، س ۱۰۵۷)

بعضی گفته‌اند که باید احتمال تأثیر وجود داشته باشد. من می‌گویم احتمال تأثیر همه جا قطعی است؛ مگر در نزد حکومت‌های قلدر، قدرتمندان و سلاطین. آن‌ها ایند که البته حرف حساب به گوششان فرو نمی‌رود و اثر نمی‌کند؛ اما برای مردم چرا. برای مردم، حرف اثر دارد. (سال ۱۳۷۷/در جلسه‌ی پرسش و پاسخ دانشگاه تهران)

- اگر بداند و یا احتمال دهد که اگر در حضور جمعی او را نهی از منکر کند مؤثر می‌شود نه در خلوت اگر فاعل کسی است که علناً گناه می‌کند واجب است او را بین جمع نهی کند و در غیر این صورت وجوب نهی از منکر بلکه جواز آن محل اشکال است (تحریر الوسيله امام شرط دوم مساءله ۶)

- اگر بداند که امر به معروفش و یا نهی از منکرش نسبت به طرف که معروف را ترک کرده و یا منکر را مرتکب شده هیچ اثری ندارد ولی نسبت به شخص دیگری که او نیز انجام داده اثر می گذارد به شرطی که خطاب را متوجه شخص او نکند بلکه متوجه مرتکب اول کند واجب است به منظور تأثیر در دیگری شخص مرتکب و یا تارک معروف اول را نهی از منکر و یا امر به معروف کند. (تحریر الوسیله امام شرط دوم مسأله ۹)

- اگر بداند که فلان شخص معین امر و نهی در طرف مؤثر است نه امر و نهی خودش، واجب است به آن شخص امر کند که او طرف را امر به معروف و نهی از منکر کند، البته در صورتی که بداند که وی با وجود شرائط تکلیف اهمال کرده است. (تحریر الوسیله امام شرط دوم مسأله ۱۰)

### ۳. اصرار بر گناه

شرط سوم امر به معروف و نهی از منکر، اصرار بر گناه است یعنی باید شخص گناهکار بر استمرار گناه اصرار و سماجت داشته باشد و چنانچه معلوم شود که وی بدون اینکه امر و نهی شود خود از خطا دست بر می دارد یعنی معروف را به جا می آورد و منکر را ترک می کند امر و نهی او واجب نیست. (اجوبه الاستفتاءات، س ۱۰۵۷) دقت شود در این حالت واجب نیست اما مستحب میباشد.

- پس اگر بداند یا گمان کند یا احتمال صحیح بدهد که تکرار نمی کند واجب نیست. (رساله امام مسأله ۲۷۹۱)

### ۴. نداشتن مفسده

شرط چهارم امر به معروف و نهی از منکر، نداشتن مفسده است یعنی باید امر و نهی مفسده نداشته باشد، بدین ترتیب اگر امر و نهی موجب شود به شخص امر و نهی کننده و یا به مسلمان دیگر مفسده یی از قبیل ضرر جانی و یا آبرویی و یا مالی برسد، در این جا امر و نهی واجب نیست. البته مکلف موظف است ملاحظه ی اهمیت را بکند یعنی باید در تمام معروف و منکرها بین مفسده امر و نهی و مفسده ترک امر و نهی مقایسه کند و سپس به آنچه مهمتر است عمل نماید.

- بلکه با احتمال وقوع ضرر جانی یا عرضی و آبرویی یا مالی موجب حرج بر بعضی مؤمنین، (این فریضه) واجب نمی شود بلکه در بسیاری از موارد حرام است. (رساله امام مسأله ۲۷۹۱)

- اگر معروف یا منکر از اموری باشد که شارع مقدس به آن اهمیت زیاد می دهد مثل اصول دین یا مذهب و حفظ قرآن مجید و حفظ عقاید مسلمانان یا احکام ضروریه، باید ملاحظه اهمیت شود و مجرد ضرر، موجب واجب نبودن نمی شود، پس اگر توقف داشته باشد حفظ عقاید مسلمانان یا حفظ احکام ضروریه اسلام بر بذل جان و مال، واجب است بذل آن. (رساله امام مسأله ۲۷۹۲)

### مراحل و مراتب امر به معروف و نهی از منکر

- رعایت مراحل و مراتب امر به معروف و نهی از منکر واجب است یعنی تا به مرحله ی پایین تر مقصود حاصل می شود نباید وارد مرحله بالاتر شد.

### ۱. امر ونهی قلبی

۱. مرحله ی اول امر به معروف و نهی از منکر، امر و نهی قلبی یا امر و نهی با قلب است. مقصود از امر و نهی قلبی، اظهار رضایت یا کراهت قلبی است یعنی مکلف باید رضایت قلبی خود را نسبت به معروف و تنفر و انزجار درونی خود را نسبت به منکر آشکار سازد و از این راه فردی که معروفی را ترک می کند و یا منکری را به جامی آورد را به انجام معروف و ترک منکر وادار سازد. (اجوبه الاستفتاءات، س ۱۰۷۱)

۲. امر و نهی قلبی ( اظهار رضایت و تنفر ) درجاتی دارد که تا با پایین ترین درجه و سبک ترین راه می توان امر و نهی کرد و به مقصود دست یافت نباید متوسل به درجه ی بالاتر شد. این درجات بر حسب شدت و ضعف و بر حسب انواعی که دارند بسیارند. برخی از آن ها عبارتند از: با تبسم و لبخند و روی گشاده برخورد کردن، چشم، فرو بستن، خیره شدن، به روی دست زدن، دندان به لب گرفتن، با دست یا سر اشاره کردن، سلام نکردن، روگرداندن، پشت کردن، صحبت را قطع کردن، قهر و ترک معاشرت کردن.

### ۲. امر ونهی لسانی

۳. امر و نهی لسانی، درجاتی دارد که تا با پایین ترین درجه و آرام ترین لحن می توان به مقصود رسید نباید اقدام به درجه ی بالاتر کرد. این درجات بر حسب شدت و ضعف و بر حسب انواعی که دارند بسیارند. برخی از آن ها عبارتند از: ارشاد کردن، تذکر دادن، موعظه کردن، پند و اندرز دادن، مصالح و مفاسد و سود و زیانها را بر شمردن، بحث و مناظره کردن، استدلالی سخن گفتن، با غلظت و درشتی حرف زدن، با تهدید صحبت کردن.

### ۳. امر ونهی عملی

❖ **مهم:** با توجه به این که در زمان حاکمیت و اقتدار حکومت اسلامی می توان مراتب بعد از مرحله ی امر و نهی زبانی را به نیرو های امنیتی داخل ( پلیس ) و قوه ی قضاییه واگذار کرد، به خصوص در مواردی که برای جلوگیری از ارتکاب معصیت چاره ای جز اعمال قدرت از طریق تصرف در اموال کسی که فعل حرام انجام می دهد یا تعزیر و حبس او و مانند آن نیست، در چنین زمانی با حاکمیت و اقتدار چنین حکومت اسلامی، واجب است مکلفین در امر به معروف و نهی از منکر به امر و نهی ( قلبی و ) زبانی اکتفا کنند، و در صورت نیاز به توسل به زور، موضوع را به مسؤولین ذیربط در نیروی انتظامی و قوه قضاییه ارجاع دهند، ولی در شرایط، جمیع مراتب امر به معروف و نهی از منکر را با رعایت ترتیب آن ها تا تحقق غرض انجام دهند. (اجوبه الاستفتاءات، س ۱۰۵۵ و ۱۰۶۴)

❖ **مهم:** اگر مأمورانی که از طرف دولت وظیفه ی جلوگیری از فساد را بر عهده دارند در انجام وظیفه ی خود کوتاهی کنند دخالت اشخاص دیگر در اموری که از وظایف نیروهای امنیتی و قضایی محسوب می شود جایز نیست، ولی مبادرت مردم به امر به معروف و نهی از منکر با رعایت حدود و شرایط آن، اشکال ندارد. ( اجوبه الاستفتاءات، س ۱۰۶۳)

## فتاوی حضرت آقا در مورد منکرات متداول:

### نهی از منکر در دانشگاه

س ۱۰۷۴: گاهی مشاهده می کنیم که دانشجوی دانشگاهی و یا کارمندی مرتکب فعل حرام می شود، حتی بعد از تذکرات و راهنمایی های مکرر هم از کار خود دست بر نمی دارد، بلکه بر انجام کارهای زشت که باعث ایجاد جو فاسد در دانشگاه است، اصرار می ورزد، نظر شریف جنابعالی درباره اعمال بعضی از مجازاتهای اداری مؤثر مثل ثبت در پرونده آنها چیست؟

ج: با مراعات نظام داخلی دانشگاه اشکال ندارد، و بر **جوانان عزیز** لازم است که مسأله امر به معروف و نهی از منکر را جدی گرفته و شرائط و احکام شرعی آن را به دقت بیاموزند و این اصل را عام و فراگیر نموده و روش های اخلاقی و مؤثر را برای تشویق فعل معروف و جلوگیری از ارتکاب محرمات به کار بگیرند، و از استفاده از آن برای اغراض شخصی باید خودداری نمایند و بدانند که این راه بهترین و مؤثرترین روش برای ترویج کار خیر و جلوگیری از شر است. خداوند شما را به آنچه رضای او در آن است، موفق بدارد.

### نظر به نامحرم

س ۱۰۸۶: بعضی از برادران برای امر به معروف و نهی از منکر و نصیحت و ارشاد به مکانهایی می روند که ممکن است زنان بی حجاب در آنجا حضور داشته باشند، آیا از آنجا که برای امر به معروف به آنجا رفته اند، نگاه کردن به زنهای بی حجاب برای آنان جایز است؟

ج: نگاه اول اگر بدون قصد باشد، اشکال ندارد، ولی نگاه عمدی به غیر از صورت و دست ها تا میچ جایز نیست، هر چند به قصد امر به معروف باشد.

### نهی از منکر متوقف بر نگاه باریبه به زن نامحرم نیست

س ۱۰۶۸: امر و نهی زنانی که حجاب کامل ندارند، چه حکمی دارد، و در صورتی که انسان هنگام نهی زبانی از تحریک شهوت خود بترسد، چه حکمی دارد؟

ج: نهی از منکر متوقف بر نگاه باریبه به زن نامحرم نیست، و بر هر مکلفی واجب است که از حرام اجتناب کند، بخصوص زمانی که مبادرت به انجام فریضه نهی از منکر می کند.

### وظیفه جوانان مؤمن

س ۱۰۸۷: وظیفه جوانان مؤمن در دانشگاههای مختلط در برابر مفاسدی که در بعضی از آن مکانها مشاهده می کنند، چیست؟

ج: بر آنان واجب است که ضمن دوری جستن از ابتلا به مفاسد، در صورت تمکن و تحقق شرائط امر به معروف و نهی از منکر مبادرت به انجام این فریضه کنند.

### آبروی شخصی که منکر را انجام داده

س ۱۰۵۳: اگر امر به معروف و نهی از منکر مستلزم بی آبرویی کسی که واجب را ترک کرده و یا فعل حرام را به جا آورده باشد، و موجب کاسته شدن احترام او در برابر مردم گردد، چه حکمی دارد؟  
ج: اگر در امر به معروف و نهی از منکر، شرائط و آداب آن رعایت شود و از حدود آن تجاوز نشود، اشکال ندارد.

### مجرد بودن امر به معروف و نهی از منکر

س ۱۰۶۰: اگر در بعضی از محیط‌های دانشگاهی معروف ترک شود و معصیت رواج پیدا کند و شرائط امر به معروف و نهی از منکر هم وجود داشته باشد و امر کننده به معروف و نهی کننده از منکر شخصی مجرد باشد که هنوز ازدواج نکرده است آیا به خاطر مجرد بودن، امر به معروف و نهی از منکر از او ساقط می شود یا خیر؟  
ج: اگر موضوع و شرائط امر به معروف و نهی از منکر محقق باشد، تکلیف شرعی و وظیفه واجب اجتماعی و انسانی همه مکلفین است، و حالت های مختلف مکلف مانند مجرد یا متأهل بودن در آن تاثیر ندارد، و به صرف اینکه مکلف مجرد است، تکلیف از او ساقط نمی شود.

### اگر نهی از منکر موجب بدبینی به دین شود؟

س ۱۰۶۲: گاهی در اثنای امر به معروف و نهی از منکر مواردی پیش می آید که شخص گناهگار بر اثر عدم آگاهی از واجبات و احکام اسلامی، با نهی از منکر، نسبت به اسلام بدبین می شود، و اگر هم او را به حال خود رها کنیم، زمینه فساد و ارتکاب گناه توسط دیگران را فراهم می کند، تکلیف ما در این موارد چیست؟  
ج: امر به معروف و نهی از منکر با رعایت شرائط آن یک تکلیف شرعی عمومی برای حفظ احکام اسلام و سلامت جامعه است، و مجرد توهم اینکه موجب بدبینی فاعل منکر یا بعضی از مردم نسبت به اسلام می گردد، باعث نمی شود که این وظیفه بسیار مهم ترک شود.

### تراشیدن ریش

س ۱۴۱۴: آیا تراشیدن ریش فسق محسوب می شود؟  
ج: تراشیدن ریش بنا بر احتیاط حرام است و احوط این است که احکام و آثار فسق بر آن مترتب می شود.

### کروات

س ۱۳۷۹: پوشیدن کروات چه حکمی دارد؟  
ج: به طور کلی پوشیدن کروات و دیگر لباسهایی که پوشش و لباس غیر مسلمانان محسوب می شوند بطوریکه پوشیدن آنها منجر به ترویج فرهنگ منحط غربی شود جایز نیست.

## بدحجابی فقط بیرون بودن موهاست یا مانتوهای تنگ و... هم مصداق بدحجابی است؟

س ۱۳۶۴: آیا برای زنان پوشیدن لباسهای تنگی که برجستگیهای بدن آنان را نشان می دهد و یا پوشیدن لباسهای بدن نما و عریان در عروسیها و مانند آن جایز است؟

ج: اگر از نگاه مردان اجنبی و ترتب مفسده در امان و محفوظ باشند، اشکال ندارد در غیر این صورت جایز نیست.

## موسیقی در ماشین

کسی که با رانندگانی مواجه می شود که از نوارهای موسیقی غنا و حرام استفاده می کنند وظیفه دارد با تحقق شرایط نهی از منکر، نهی از منکر کند، منتها بر او بیشتر از نهی از منکر زبانی واجب نیست و در صورتی که مؤثر واقع نشود واجب است که از گوش دادن به غنا و موسیقی حرام اجتناب کند و اگر به طور غیر ارادی صدای موسیقی حرام و غنا به گوش او برسد چیزی بر او نیست. ( اجوبه الاستفتاءات، س ۱۰۶۵)

## اقوام و آشنایان معصیت کار

هرگاه یکی از اقوام انسان مبادرت به ارتکاب معصیت کند و نسب به آن لابلالی باشد، باید از اعمال خلاف شرع وی اظهار تنفر کرد و او را به هر روش برادرانه ای که مفید و مؤثر است پند و اندرز داد، ولی قطع رحم جایز نیست. بلی چنانچه احتمال داده شود که ترک معاشرت با او موقتاً موجب خودداری او از ارتکاب معصیت می شود به عنوان امر به معروف و نهی از منکر واجب است. ( اجوبه الاستفتاءات، س ۱۰۵۸ و ۱۰۷۱)

## طلا و لباس مردان

پوشیدن طلا یا آویختن آن به گردن بر مردان مطلقاً حرام است، و پوشیدن لباس هایی که از نظر دوخت یا رنگ یا غیر آن تقلید و ترویج فرهنگ مهاجم غیر مسلمانان در نظر عرف محسوب می شود، جایز نیست، همچنین استفاده از زیور آلاتی که استعمال آن تقلید از فرهنگ تهاجمی دشمنان اسلام و مسلمین محسوب شود، جایز نیست و بر دیگران واجب است که در برابر این گونه مظاهر فرهنگی تقلیدی از بیگانگان مبادرت به نهی از منکر زبانی کنند. ( اجوبه الاستفتاءات، س ۱۰۷۳)

## ماهواره

س: در همسایگی ما شخصی دارای دستگاه ماهواره است. اگر امر به معروف به صورت گفتار و به نرمی باعث شود ما متضرر شویم و یا احتمال این را بدهیم که در آنها اثری نداشته باشد. آیا وظیفه ما این است که به نیروی انتظامی اطلاع دهیم؟

ج: اگر از ماهواره استفاده ی حرام می شود و با اعلام به نیروی انتظامی جلوی استفاده حرام گرفته خواهد شد، اعلام، از مصادیق نهی از منکر است و لازم می شود.

- ۱ سال ۱۳۶۹/پیام به مناسبت اولین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی(ره)
- ۲ سال ۱۳۷۱/مقام معظم رهبری در دیدار علما و روحانیان
- ۳ سال ۱۳۷۱/مقام معظم رهبری در دیدار علما و روحانیان
- ۴ سال ۱۳۷۱/در مراسم دیدار قشرهای مختلف مردم
- ۵ سال ۱۳۷۰/سخنرانی در دیدار با جمعی از روحانیون، ائمه‌ی جماعات و وعاظ نقاط مختلف کشور در آستانه‌ی ماه مبارک رمضان
- ۶ سال ۱۳۷۱/در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام، به مناسبت عید مبعث
- ۷ سال ۱۳۷۴/در جمع فرماندهان، مسئولان و پرسنل سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و نیروی انتظامی و جمعی از جانبازان انقلاب اسلامی به مناسبت روز پاسدار
- ۸ سال ۱۳۷۹/در خطبه‌های نماز جمعه‌ی تهران
- ۹ سال ۱۳۶۹/پیام به مناسبت اولین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی(ره)
- ۱۰ سال ۱۳۶۸/سخنرانی در دیدار با جمع کثیری از اقشار مختلف مردم قم، به مناسبت فرارسیدن ۱۹ دی‌ماه(سالروز قیام مردم قم)
- ۱۱ سال ۱۳۷۹/در خطبه‌های نماز جمعه‌ی تهران
- ۱۲ سال ۱۳۷۱/در دیدار فرماندهان گردانها، گروهانها و دسته‌های عاشورای نیروهای مقاومت بسیج سراسر کشور، در سالروز شهادت امام سجاد(ع)
- ۱۳ سال ۱۳۶۸/سخنرانی در دیدار با جمع کثیری از اقشار مختلف مردم قم، به مناسبت فرارسیدن ۱۹ دی‌ماه(سالروز قیام مردم قم)
- ۱۴ سال ۱۳۷۹/در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی ایران
- ۱۵ سال ۱۳۷۹/در خطبه‌های نماز جمعه‌ی تهران
- ۱۶ سال ۱۳۷۹/در خطبه‌های نماز جمعه‌ی تهران
- ۱۷ سال ۱۳۷۹/در خطبه‌های نماز جمعه‌ی تهران
- ۱۸ سال ۱۳۷۹/پیام به نخستین اجلاس پژوهشی امر به معروف و نهی از منکر
- ۱۹ سال ۱۳۷۱/در دیدار فرماندهان گردانها، گروهانها و دسته‌های عاشورای نیروهای مقاومت بسیج سراسر کشور، در سالروز شهادت امام سجاد(ع)
- ۲۰ سال ۱۳۷۱/در دیدار فرماندهان گردانها، گروهانها و دسته‌های عاشورای نیروهای مقاومت بسیج سراسر کشور، در سالروز شهادت امام سجاد(ع)
- ۲۱ سال ۱۳۷۷/در جلسه‌ی پرسش و پاسخ دانشگاه تهران



- ۲۲ سال ۱۳۷۷/ بیانات در جلسه پرسش و پاسخ مدیران مسئول و سر دبیران نشریات دانشجویی
- ۲۳ سال ۱۳۶۸/ سخنرانی در دیدار با جمع کثیری از اقشار مختلف مردم قم، به مناسبت فرارسیدن ۱۹ دی ماه (سالروز قیام مردم قم)
- ۲۴ سال ۱۳۷۹/ پیام به نخستین اجلاس پژوهشی امر به معروف و نهی از منکر
- ۲۵ سال ۱۳۷۹/ در خطبه‌های نماز جمعه‌ی تهران
- ۲۶ سال ۱۳۷۷/ بیانات در جلسه پرسش و پاسخ مدیران مسئول و سر دبیران نشریات دانشجویی
- ۲۷ سال ۱۳۷۹/ در خطبه‌های نماز جمعه‌ی تهران
- ۲۸ سال ۱۳۷۹/ در خطبه‌های نماز جمعه‌ی تهران
- ۲۹ سال ۱۳۷۹/ پیام به نخستین اجلاس پژوهشی امر به معروف و نهی از منکر
- ۳۰ سال ۱۳۷۹/ در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی ایران
- ۳۱ سال ۱۳۷۹/ پیام به نخستین اجلاس پژوهشی امر به معروف و نهی از منکر
- ۳۲ سال ۱۳۷۷/ بیانات در جلسه پرسش و پاسخ دانشگاه تهران
- ۳۳ سال ۱۳۷۷/ در جلسه‌ی پرسش و پاسخ دانشگاه تهران
- ۳۴ اجوبه‌الاستفتاءات، س ۱۰۷۴
- ۳۵ سال ۱۳۷۱/ در مراسم دیدار قشرهای مختلف مردم
- ۳۶ سال ۱۳۷۹/ در خطبه‌های نماز جمعه‌ی تهران
- ۳۷ سال ۱۳۷۹/ در خطبه‌های نماز جمعه‌ی تهران
- ۳۸ سال ۱۳۷۱/ مقام معظم رهبری در دیدار علما و روحانیان
- ۳۹ سال ۱۳۷۱/ مقام معظم رهبری در دیدار علما و روحانیان
- ۴۰ سال ۱۳۷۵/ در دیدار روحانیون و مبلغان، در آستانه‌ی «ماه محرم»
- ۴۱ سال ۱۳۷۹/ در خطبه‌های نماز جمعه‌ی تهران
- ۴۲ سال ۱۳۷۸/ در دیدار علما و روحانیون و مبلغان در آستانه‌ی ماه محرم الحرام
- ۴۳ سال ۱۳۷۰/ سخنرانی در دیدار با گروه کثیری از دانشجویان و دانش‌آموزان، به مناسبت سیزدهم آبان ماه (روز ملی مبارزه با استکبار)
- ۴۴ سال ۱۳۷۰/ سخنرانی در دیدار با گروه کثیری از دانشجویان و دانش‌آموزان، به مناسبت سیزدهم آبان ماه (روز ملی مبارزه با استکبار)
- ۴۵ سال ۱۳۷۱/ در دیدار فرماندهان گردانها، گروهانها و دسته‌های عاشورای نیروهای مقاومت بسیج سراسر کشور، در سالروز شهادت امام سجاد(ع)

- ۴۶ سال ۱۳۷۱/در مراسم دیدار قشرهای مختلف مردم
- ۴۷ سال ۱۳۷۱/در مراسم دیدار قشرهای مختلف مردم
- ۴۸ سال ۱۳۷۷/در جلسه پرسش و پاسخ دانشگاه تهران
- ۴۹ سال ۱۳۷۷/در جلسه پرسش و پاسخ دانشگاه تهران
- ۵۰ سال ۱۳۷۷/بیانات در جلسه پرسش و پاسخ مدیران مسئول و سر دبیران نشریات دانشجویی
- ۵۱ سال ۱۳۷۹/در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی ایران
- ۵۲ سال ۱۳۸۲/بیانات در جلسه پرسش و پاسخ دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی
- ۵۳ سال ۱۳۶۸/سخنرانی در دیدار با جمع کثیری از اقشار مختلف مردم قم، به مناسبت فرارسیدن ۱۹ دی ماه (سالروز قیام مردم قم)
- ۵۴ سال ۱۳۸۰/پس از مراسم تنفیذ حکم ریاست جمهوری آقای سید محمد خاتمی
- ۵۵ سال ۱۳۷۱/مقام معظم رهبری در دیدار علما و روحانیان
- ۵۶ سال ۱۳۷۱/در مراسم دیدار قشرهای مختلف مردم
- ۵۷ سال ۱۳۷۱/در مراسم دیدار قشرهای مختلف مردم
- ۵۸ سال ۱۳۷۵/در دیدار روحانیون و مبلغان، در آستانه‌ی «ماه محرم»
- ۵۹ سال ۱۳۷۱/مقام معظم رهبری در دیدار علما و روحانیان
- ۶۰ سال ۱۳۷۱/در دیدار فرماندهان گردانها، گروهانها و دسته‌های عاشورای نیروهای مقاومت بسیج سراسر کشور، در سالروز شهادت امام سجاد(ع)
- ۶۱ سال ۱۳۷۱/مقام معظم رهبری در دیدار علما و روحانیان
- ۶۲ سال ۱۳۷۱/مقام معظم رهبری در دیدار علما و روحانیان
- ۶۳ سال ۱۳۷۱/مقام معظم رهبری در دیدار علما و روحانیان
- ۶۴ سال ۱۳۸۶/رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار گروه کثیری از زنان نخبه در آستانه‌ی سالروز میلاد حضرت زهرا(س) اطهر(سلام الله علیها)
- ۶۵ سال ۱۳۷۱/در دیدار اعضای انجمنهای اسلامی ادارات، کارخانه‌ها و بیمارستانهای سراسر کشور
- ۶۶ سال ۱۳۷۱/در دیدار اعضای انجمنهای اسلامی ادارات، کارخانه‌ها و بیمارستانهای سراسر کشور
- ۶۷ سال ۱۳۷۱/در دیدار اعضای انجمنهای اسلامی ادارات، کارخانه‌ها و بیمارستانهای سراسر کشور
- ۶۸ سال ۱۳۷۵/پاسداران انقلاب اسلامی به مناسبت روز پاسدار
- ۶۹ سال ۱۳۷۷/بیانات در جلسه پرسش و پاسخ مدیران مسئول و سر دبیران نشریات دانشجویی

- ۷۰ سال ۱۳۷۰/سخنرانی در دیدار با گروه کثیری از دانشجویان و دانش‌آموزان، به مناسبت سیزدهم آبان ماه (روز ملی مبارزه با استکبار)
- ۷۱ سال ۱۳۷۱/در مراسم دیدار قشرهای مختلف مردم
- ۷۲ سال ۱۳۷۹/در خطبه‌های نماز جمعه‌ی تهران
- ۷۳ سال ۱۳۷۵/در دیدار با اقشار مختلف مردم و میهمانان خارجی شرکت‌کننده در مراسم سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی(ره)
- ۷۴ سال ۱۳۷۲/پیام به مناسبت حلول سال ۱۳۷۲ هجری شمسی
- ۷۵ سال ۱۳۶۸/سخنرانی در دیدار با جمع کثیری از اقشار مختلف مردم قم، به مناسبت فرارسیدن ۱۹ دی ماه (سالروز قیام مردم قم)
- ۷۶ سال ۱۳۷۱/در دیدار فرماندهان گردانها، گروهانها و دسته‌های عاشورای نیروهای مقاومت بسیج سراسر کشور، در سالروز شهادت امام سجاد(ع)
- ۷۷ سال ۱۳۷۱/در مراسم دیدار قشرهای مختلف مردم
- ۷۸ سال ۱۳۷۱/در مراسم دیدار قشرهای مختلف مردم
- ۷۹ سال ۱۳۷۱/در مراسم دیدار قشرهای مختلف مردم
- ۸۰ سال ۱۳۷۰/سخنرانی در دیدار با گروه کثیری از دانشجویان و دانش‌آموزان، به مناسبت سیزدهم آبان ماه (روز ملی مبارزه با استکبار)
- ۸۱ سال ۱۳۷۴/در خطبه‌های نماز عید فطر
- ۸۲ سال ۱۳۷۰/سخنرانی در دیدار با جمعی از روحانیون، ائمه‌ی جماعات و وعاظ نقاط مختلف کشور در آستانه‌ی ماه مبارک رمضان
- ۸۳ سال ۱۳۷۱/در دیدار فرماندهان گردانها، گروهانها و دسته‌های عاشورای نیروهای مقاومت بسیج سراسر کشور، در سالروز شهادت امام سجاد(ع)
- ۸۴ سال ۱۳۷۱/مقام معظم رهبری در دیدار علما و روحانیان
- ۸۵ سال ۱۳۷۱/در مراسم دیدار قشرهای مختلف مردم
- ۸۶ سال ۱۳۷۷/در دیدار با مسئولان و کارگزاران نظام به مناسبت عید سعید غدیر
- ۸۷ سال ۱۳۷۹/در خطبه‌های نماز جمعه‌ی تهران
- ۸۸ سال ۱۳۷۰/پیام به مناسبت دومین سالگرد ارتحال حضرت امام خمینی(ره)
- ۸۹ سال ۱۳۷۹/پیام به نخستین اجلاس پژوهشی امر به معروف و نهی از منکر